

Managementplan
Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid

8. Katern Kolonie IV Ommerschans
28 oktober 2016

Inhoud

8.0	Inleiding	5
8.1	Outstanding Universal Value	7
8.1.1	Outstanding Universal Value van Ommerschans	7
8.1.2	Integriteit en authenticiteit	10
8.2	Kolonie Ommerschans	13
8.2.1	Locatie en afbakening	13
8.2.2	Kwalitatieve beschrijving Ommerschans	14
8.2.2.1	Schets op hoofdlijnen	14
8.2.2.2	Ontstaansgeschiedenis	15
8.2.2.3	Huidige betekenis	17
8.3	Borging in wettelijke en beleidsmatige kaders	19
8.3.1	Wettelijke en beleidsmatige kaders Ommerschans	19
8.3.2	Rijk	19
8.3.3	Provincie Overijssel	22
8.3.4	Gemeente Ommen	22
8.3.5	Gemeente Hardenberg	24
8.3.6	Waterbeheerder: Waterschap Vechtstromen	25
8.4	Organisatie Ommerschans	27
8.4.1	Bestuursdienst Ommen-Hardenberg als koloniemanager	27
8.4.2	Provincie Overijssel	28
8.4.3	Klankbordgroep Ommerschans	28
8.4.4	Atelier Overijssel / Oversticht	28
8.4.5	Staatsbosbeheer en Stichting Participatie Ommerschans	29
8.4.6	Veldzicht	29
8.4.7	Vereniging De Ommerschans	29
8.4.8	Eigenaren	30
8.5	Omgaan met trends en ontwikkelingen	31
8.5.1	Gezamenlijk zorgen voor een adequaat management	31
8.5.1.1	Gemeenschappelijk en gedragen ambitie	31
8.5.1.2	Krachtdadige organisatie op basis van gezamenlijkheid	31
8.5.1.3	Beheer en bescherming vanuit de overheid	32
8.5.1.4	Bescherming natuurwaarden	33
8.5.1.5	Revalorisatie van landschap, natuur en bebouwing	33
8.5.2	State of Conservation	34
8.5.2.1	Instandhouding en beheer	34
8.5.2.2	Managementopgave instandhouding en beheer	36
8.5.3	Factoren met impact op de Ommerschans	38
8.5.3.1	Ontwikkelingen en trends met impact op de Ommerschans	38

8.5.3.2	Klimaatverandering en milieueffecten	45
8.5.3.3	Natuurrampen, calamiteiten en risk preparedness	46
8.5.3.4	Impact van recreatie en toerisme c.q. bezoekers Ommerschans	46
8.5.4	Financieringsbronnen	47
8.5.5	Promotie, voorlichting en educatie Ommerschans	48
8.6	Monitoring	51

8.0 Inleiding

Aanleiding voor het opstellen van het managementplan katern Ommerschans is dat België en Nederland gezamenlijk hebben besloten de Koloniën van Weldadigheid bij UNESCO voor te dragen ter nominatie tot het verkrijgen van de status UNESCO werelderfgoed. De Ommerschans is één van de in totaal zeven Koloniën van Weldadigheid die in de periode 1818 tot 1825 door de Maatschappij van Weldadigheid zijn opgericht. De Ommerschans was de eerste onvrije kolonie en is opgericht in 1819 en gerealiseerd in en om de gelijknamige schans. De kolonie bestond uit een groot gesticht en uitgestrekte landerijen met boerderijen. Later is in het koloniegebied het instituut Veldzicht ontstaan. Het koloniegebied betreft een levend landschap waarin van oudsher doorontwikkelingen in de landbouw plaatsvinden, die net alleen goed zijn ingepast binnen de structuren en kenmerken van het landschap maar ook bijdragen aan het behoud ervan.

Het opstellen van een managementplan is een verplicht onderdeel van het in te dienen nominatiedossier. Het managementplan voor de Koloniën van Weldadigheid bestaat uit een hoofdkatern en een deekatern per kolonie (of samenhangend cluster van koloniën). Dit is het katern voor kolonie IV: de Ommerschans. Het managementplan geeft, conform de Operational Guidelines aan hoe de wereldwijd unieke betekenis, ofwel "Outstanding Universal Value" (OUV), van de Koloniën van Weldadigheid wordt bewaard, versterkt en/of teruggebracht, rekening houdend met de huidige toestand, de uitgangssituatie en visie op authenticiteit en integriteit. In dit katern staan voor de Kolonie IV: Ommerschans de managementmaatregelen die worden ingezet voor het bereiken van deze doelstelling. Daarnaast wordt ingegaan op de wijze waarop betrokken partijen, zijnde de overheden en andere bij het beheer van het erfgoed betrokken partijen, daarvoor zorg dragen.

De gemeenten Ommen en Hardenberg onderkennen de bijzondere waarden van de Ommerschans en de omgeving Balkbrug. In dit gebied is een combinatie van meerdere tijdslagen herkenbaar aanwezig: het verdedigingswerk Ommerschans, het landschappelijk patroon en restanten van de onvrij kolonie Ommerschans door de Maatschappij van Weldadigheid en bouwwerken uit de ontstaansperiode van Veldzicht. Dit was voor het Rijk aanleiding om het gebied op 24 november 2011 definitief aan te wijzen als beschermd dorpsgezicht. Het kolonielandschap van de Ommerschans en de aanwezige landschappelijk en cultuurhistorische waarden, zoals die in de te beschermen OUV zijn opgenomen, worden op basis van de vigerende plannen en regels vergaand beschermd en het instrumentarium van beide gemeenten voorziet er in dat eventuele ontwikkelingen goed in lijn met de OUV kunnen worden ingepast in het landschap. De schaalgrootte van ontwikkelingen in het landschap vanuit de landbouw passen bij de verdere doorontwikkeling van de landbouwfunctie die het gebied vanuit de kolonietijd heeft doorgemaakt. In delen van het gebied is in aanvulling daarop rekening gehouden met en aandacht voor de specifieke ecologische en archeologische waarden uit de afzonderlijke tijdslagen die in dit koloniegebied aanwezig zijn. Diverse gebouwen in het gebied zijn tevens aangewezen als rijksmonument.

De gemeenten Hardenberg en Ommen hebben de status van het beschermd dorpsgezicht en de rijksmonumenten vastgelegd en geborgd in het gemeentelijk beleid. Beide gemeenten ambiëren voor het gebied van het beschermd dorpsgezicht als een van de zeven Koloniën van Weldadigheid en daarbinnen de eerste door de Maatschappij van Weldadigheid opgerichte onvrije kolonie, de status UNESCO werelderfgoed te verkrijgen. Hardenberg en Ommen willen samen met de partijen

in het gebied op basis van een met deze partijen daartoe afgesloten convenant het gebied verder in elkaars belang ontwikkelen en beschermen als integraal onderdeel van de nominatie Koloniën van Weldadigheid.

Dit katern Ommerschans maakt integraal onderdeel uit van het managementplan Koloniën van Weldadigheid, nominatiedossier UNESCO Werelderfgoed. In het algemene deel van het managementplan zijn de overkoepelende managementaspecten behandeld. Per kolonie of cluster van koloniën zijn aparte katernen opgesteld met de specifieke eigenschappen, ontwikkelingen en managementmaatregelen voor dat deel. Dit betreft het Katern voor kolonie IV: Ommerschans. Het managementplan heeft een looptijd van 10 jaar en wordt van kracht op de datum van het verkrijgen van de status als werelderfgoed. In de nominatiefase wordt al gewerkt in lijn met en/of conform hetgeen in dit katern staat.

8.1 Outstanding Universal Value

8.1.1 Outstanding Universal Value van Ommerschans

De Koloniën van Weldadigheid worden genomineerd als "Cultural Landscape". Het betreft een transnationale, seriële nominatie. De Koloniën van Weldadigheid worden op basis van de criteria (iii), (v) en (vi) genomineerd. Ieder criterium wordt nader onderbouwd aan de hand van in het totaal acht hoofdkenmerken. Deze hoofdkenmerken komen terug in de comparatieve analyse en de bepaling van de attributes.

Criterium III: *To bear a unique or at least exceptional testimony to a cultural tradition or to a civilization which is living or which has disappeared*
[Het erfgoed is een uitzonderlijke, of op zijn minst exceptionele, getuigenis van een culturele traditie of een samenleving die nog voortleeft of is verdwenen]

De Koloniën van Weldadigheid zijn de getuigen van een uitzonderlijk en grootschalig, vroeg-19de-eeuws utopisch experiment in social engineering, dat tot doel had de armoede geheel te bestrijden via een systeem van landbouwnederzettingen. De zeven Koloniën demonstreren de evolutie van het systeem met vrije en onvrije koloniën en omvatten de sporen van zijn successen en mislukkingen. Het experiment is een belangrijke stap in de lange West-Europese traditie van armenzorg en onderscheidt zich door zijn grootschaligheid en de actieve rol van de Staat. Dit blijkt uit:

1. De systematische disciplinerende (arbeid, onderwijs en moraal) van arme en behoeftige burgers, georganiseerd op een nationale schaal.
2. De opbouw van zelfredzame gemeenschappen met hoogwaardige voorzieningen.
3. De opzet als 'laboratorium voor betere burgers', voor de bestaande samenleving.

Criterium V: *Be an outstanding example of a traditional human settlement, land-use, or sea-use which is representative of a culture (or cultures), or human interaction with the environment especially when it has become vulnerable under the impact of irreversible change*
[Het erfgoed is een bijzonder voorbeeld van een traditionele menselijke bewoning, land- of zeegebruik die een cultuur (of culturen) vertegenwoordigt, of de wijze waarop de mens met zijn omgeving in interactie gaat, in het bijzonder wanneer die kwetsbaar is geworden ten gevolge van onomkeerbare veranderingen]

De Koloniën van Weldadigheid zijn een uitzonderlijke serie agrarische nederzettingen ontgonnen als "eilanden" in onherbergzaam heide- en veengebied. De orthogonale structuur en kenmerkende inrichting van het landschap weerspiegelen het karakter van vrije en onvrije koloniën. De strakke hiërarchische ordening en maatvoering, met een weloverwogen plaatsing van gebouwen en beplanting, was instrumenteel in de beoogde gedragsbeïnvloeding van de bewoners. De huidige cultuurlandschappen illustreren de omvang, de ambitie en de evolutie van dit sociale experiment. Dit blijkt uit:

4. De ontginning en inrichting van uitgestrekte gesloten agrarische nederzettingen met strakke hiërarchische ordening en maatvoering ten behoeve van een integrale oplossing van het armoedeprobleem op nationale schaal.
5. Het organisatie-model met twee types: vrije en onvrije Koloniën. Het systeem was gericht op alle doelgroepen van armen en behoeftigen, vanuit het vooruitgangsgeloof dat de armoede in al zijn verschijningsvormen was op te lossen.

6. De focus op de maximalisatie en het optimaliseren van de landbouwproductiviteit door de kolonisten.

Criterion VI: *Be directly or tangibly associated with events or living traditions, with ideas, or with beliefs, with artistic and literary works of outstanding universal significance [Het erfgoed is direct of zijdelings geassocieerd met gebeurtenissen of levende tradities, met ideeën, of geloofsopvattingen, met artistieke en literaire werken van bijzondere of universele betekenis]*

Het landelijk georganiseerde experiment van armoedebestrijding in de Koloniën van Weldadigheid wortelde als sociaal initiatief van de elite en de nationale overheid. Het combineerde traditionele christelijke waarden, zoals naastenliefde en arbeidsethos, met inzichten van de Verlichting, zoals het geloof in emancipatie, maakbaarheid, zelfredzaamheid, vrijheid van godsdienstbeleving en de verhouding tussen individuen en de Staat. Het experiment had grote invloed op het denken over volksverheffing, sociale stijging en de rol en verantwoordelijkheid van de Staat daarbij en markeert een vroege stap in de ontwikkeling van de Europese traditie van sociale maakbaarheid. Tegelijkertijd bleek de ambitie utopisch. Door de vele associatieve betekenissen kregen ze een plek in het collectieve geheugen in Nederland en Vlaanderen. Dit blijkt uit:

7. De gezamenlijke actie van burgers en Staat in een innovatieve aanpak van de armoede op een nationale schaal, in een publiek-private samenwerking.
8. Het herinneringslandschap met zijn uiteenlopende en evoluerende betekenissen in het collectieve geheugen van Nederland en België.

Het landschap van de Koloniën van Weldadigheid is uniek omdat het de materiële en authentieke getuige is van de grootschalige, op de Verlichting geïnspireerde inspanning van de maatschappelijke elite op het stedelijke armoedeprobleem aan het begin van de 19e eeuw op te lossen. Het alomvattende streven naar enerzijds zelfredzaamheid en anderzijds orde en discipline door werk en scholing, komt duidelijk naar voren in het ontwerp en de samenhang van landschap en gebouwen. De inrichting van het landschap is direct verbonden met het organisatiemodel van de respectievelijke kolonie, (vrij of onvrij, met een verschillend regime). De vrije koloniën kennen een patroon van lange linten met kleine boerderijen, de onvrije een patroon met een centraal gesticht, omringd door grote boerderijen.

De typologie van een onvrije kolonie werd in de Ommerschans voor het eerst toegepast in een verlaten fort, de Ommerschans. Duizenden arme lieden en landlopers werden er ondergebracht. Voorbeeldige kolonisten uit de vrije koloniën konden hier vrijboer worden. Tegelijk was Ommerschans ook de strafkolonie waar minder voorbeeldige vrije kolonisten heen werden gestuurd. De ontginning vond plaats op (afgegraven) veen, waarin een waterstructuur werd aangebracht, die tevens diende voor transport. Langs deze sloten verrezen linten met grote boerderijen. Het gesticht lag hier enigszins afzijdig van, ingegeven door de locatie van het verlaten fort. Dagelijks liepen de kolonisten, met hun bewakers, via een padenstelsel naar de boerderijen of werkplaatsen waarin ze tewerk werden gesteld.

De landschapsstructuur wordt bepaald door een grid met in oost-west richting de paden naar het gesticht en in noord-zuidrichting de sloten met boerderijlinten, waarvan de meesten uitmondten in de Dedemsvaart (de waterverbinding). Door de herontwikkeling van de locatie van het fort

ontstond een compacte nederzetting, waarin ook personeel was ondergebracht, als een autonoom element in het agrarische landschap.

In 1859 werd Ommerschans door de Staat der Nederlanden overgenomen. Jaren later werd in het gebied een Rijksopvoedingsgesticht voor Jongens gevestigd op een van de oude hoeves van de Maatschappij. Het gesticht in de schans werd gesloopt en de landbouwgronden werden grotendeels verkocht, maar verpleegden van Veldzicht werden tot voor kort geregeld in enkele boerderijen te werk gesteld.

De belangrijkste attributen zijn:

- De basistypologie van de vrije en onvrije Kolonie van Weldadigheid.
- De structuur van het landschap bestaande uit wegen en laanstructuren, waterstructuren, het toegepaste maatsysteem, en het grid van de bebouwing.
- De bebouwing en beplanting die representatief is voor het experiment van armoedebestrijding en de doorontwikkeling daarvan.

Ommerschans biedt representatieve reflecties van alle drie de criteria uit de OUV:

III. Landschap van social engineering	1. traditie disciplinerend: onderwijs, zorg, straf	2. gesloten gemeenschappen	3. minisamenleving voor alle gezindten
IV. Ommerschans	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Vestingwerken Ommerschans ▪ Dienstwoningen Veldzicht ▪ Hoofdgebouw Veldzicht ▪ Limiethuisje 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Oppervlaktes percelen van oorspronkelijk 21 hoeves is ongeveer 35 ha elk 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Boskerk ▪ Pastorie
V. grootschalige ontginningslandschap	4. integrale oplossing armoedeprobleem	5. organisatie model vrij/onvrij	6. landbouw-innovatie
IV Ommerschans		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Centraal gesticht in herbestemd oude schans met grote boerderijen verbonden via lanen 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Hoeves 4, 8 en 11
VI. Voorloper verzorgingsstaat	7. sociaal initiatief maatschappelijke elite		8. herinneringslandschap
IV. Ommerschans	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dienstwoning Villa Erica 		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Algemene begraafplaats

* Ontginningslandschap: ondergrond, water, wegen, perceelmaat, boom- en groenstructuur

Als representatieve beplanting zijn aangemerkt: olmen, stinzebeplanting en fladderiep.

Karakteristiek Ommerschans in relatie tot de OUV:

Typologie: proefopzet onvrije kolonie, met een gesticht (voormalige schans) als geïsoleerd element in het landschap.

Structuur van het landschap: eerdere landschapsaanleg (schans), grote openheid, ontginning door maatschappij, boerderijlinten met laanbeplanting; padenstelsel tussen gesticht en landerijen

Representatieve bebouwing en beplanting: locatie van het voormalige schans/gesticht, bebouwing uit de eerste en derde fase: kerk, dokterswoning, koloniehoeves 4, 8 en 11,

limiethuisjes, doorontwikkeling van gesticht Veldzicht, inclusief dienstwoningen en andere bebouwing uit de derde fase, bomen en boomsoorten uit aanlegfase

Herinneringslandschap: archeologisch complex schans en begraafplaats.

8.1.2 Integriteit en authenticiteit

De Koloniën van Weldadigheid zijn culturele landschappen die bestaan uit ontgonnen woeste grond en die zijn uitgebouwd tot agrarische koloniën met het oog op het uitbannen van armoede door arbeid, educatie en disciplineren. Tot op de dag van vandaag zijn dat uitgangspunt en doel herkenbaar in het orthogonaal gestructureerde landschap met lanen, weiden, akkers en bossen, en met de karakteristieke woningen, boerderijen, gestichten, inrichtingen, kerken, scholen en bedrijfsgebouwen.

In het ontstaan en de ontwikkeling van de Koloniën van Weldadigheid zijn de volgende perioden te herkennen:

0. Voorfase: de periode vóór de komst van Maatschappij van Weldadigheid, met onbebouwde heidegrond en veen met sporadische ontginning.
1. Stichtingsfase: ontginning en inrichting door de Maatschappij van Weldadigheid (1818-1825).
2. De verdere evolutie van de Koloniën (in tijd variërend per Kolonie; globaal 1825-1859).
3. Fase van rijksinstellingen in de onvrije Koloniën, gedeeltelijke privatisering in de vrije Koloniën en schaalvergroting in alle Koloniën (in tijd variërend per Kolonie, globaal na 1859).
4. Fase van herontwikkeling en waardering voor het erfgoed (vanaf de periode 1980-1990).

Integriteit en authenticiteit van attributes Kolonie Ommerschans

Voor de Kolonie Ommerschans geldt dat de herkenbaarheid en authenticiteit vooral zit in de structuur en kenmerken van het landschap en daarnaast in enkele specifieke objecten en gebouwen die vanuit de kolonietijd bewaard zijn gebleven. Door de verdere ontwikkeling van het dorp Balkbrug (ontwikkeling van woonwijken en bedrijvigheid), de verdere doorontwikkeling van Veldzicht en de agrarische functie van het gebied zijn er veranderingen in de structuur en kenmerken van het landschap aangebracht en zijn ook diverse objecten uit de kolonietijd gesloopt en of dusdanig aangepast en verbouwd dat deze niet meer als herkenbaar en authentiek kan worden aangemerkt.

In het gebied van het beschermd dorpsgezicht zijn meerdere authentieke en integrale attributes aanwezig uit de verschillende fases, die een representatief beeld geven van de historie en het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid zichtbaar en beleefbaar te maken. Naast specifieke attributes (hoofd lanen, secundaire lanen, waterlopen, schans en diverse gebouwen) is met name het grid met het bijbehorende structuur en karakter (zowel open als besloten) van het landschap nog herkenbaar en beleefbaar aanwezig. In het kader van de nominatie zijn de attributes beoordeeld op herkenbaarheid en authenticiteit:

1. Attribuut is authentiek en integer en geeft een goed en beleefbaar beeld van hoe de attribuut er in de betreffende periode uitzag in de historische context.
2. Attribuut verbeeldt wat het historisch was maar de historische context is niet goed bewaard.
3. Attribuut is aangetast element ten opzichte van het beeld op het moment van aanleg/bouw.
4. Attribuut betreft element dat niet uit de gekozen periode stamt maar waar wel de historische inplanting is gerespecteerd, met name plaatsing in en respecteren van het grid.

Ommerschans

Het gesticht dat binnen de Ommerschans was gebouwd is geheel gesloopt. Er zijn uitsluitend nog resten van de fundamenteën in de ondergrond aanwezig zoals van het gesticht en het ziekenhuis evenals delen van de bestrating van het binnenplein. Het gesticht zelf is niet doorontwikkeld en het gesticht werd in 1890 gesloten en kort daarna afgebroken.

Rondom de schans bevinden zich enkele elementen, die direct samenhangen met de historie als strafkolonie, waaronder een ijskelder en de voormalige dokterswoning van de kolonie. De vroegere hervormde kerk, of de zogenoemde Boskerk, ligt op een plek die visueel nog wordt versterkt door drie rijen laanbeplanting van eiken en beuken aan de oprijlaan. Deze kerk werd gebouwd voor de kolonisten van de Ommerschans. Ze is herbestemd tot een kleinschalige wooneenheid voor mensen met een mentale handicap. Ook de pastorie werd bewaard. Ten zuiden van de schans ligt het oude kerkhof. Deze begraafplaats was in twee gedeeltes: één zijde voor de katholieken, de andere voor de protestanten. Ongeveer 5.500 bedelaars liggen er begraven, waaronder 500 kinderen. Het hek werd recent toegevoegd, net als het informatiepaviljoen.

Er zijn drie van de 21 oorspronkelijk kolonieboerderijen over. Dit zijn hoeve 4, gelegen aan de zuidzijde van de Balkeweg, en hoeve 8 en hoeve 11, gelegen aan de noordzijde van de Eerste Schansweg. Kenmerkend voor dit boerderijtype is dat het woongedeelte en de schuur aan elkaar zitten, waarbij wel sprake is van twee aparte volumes. Deze bouwvorm is op te vatten als een afgeleide van het Hallen- of Saksische boerderijtype. Het woongedeelte zit aan de voorzijde van het erf, daarachter is de stal/schuur, die evenwijdig aan de weg ligt.

Aan de Boslaan staat nog een limiethuisje. Het is het enige overblijvende van een hele reeks, telkens aan de rand van het gebied geplaatst, met het oog op de bewaking van de Kolonie.

De authenticiteit van de Ommerschans zit in:

- De schans waarbinnen het gesticht is ontstaan
- Het grootschalige ontginningslandschap, met grote percelen in een vast grid, de orthogonale structuur, de wegenstructuur met laanbeplanting (o.a. dronkemanslaantje), en de waterhuishouding
- De hoeves en hun locatie in het grid, waarvan drie hoeves bewaard zijn gebleven
- De ecologische waarden met natuur uit de kolonietijd
- De archeologie aanwezig in de ondergrond en deels zichtbaar gemaakt door opgravingen van onder meer delen van de fundamenteën van de schans en de gebouwen uit de kolonietijd en de vondst van tal van artefacten (potten en pannen) uit de kolonietijd maar deels ook uit oudere perioden van voor de schans- en kolonietijd.

Veldzicht

Veldzicht is later ontstaan en gebouwd door justitie op de gronden van hoeve nr. 6, naar een ontwerp van W.C. Metzelaar, hoofdingenieurarchitect der Gevangenen en Gerechtsgebouwen. Hij gebruikte het bestaande patroon als basis en versterkte de stedenbouwkundige werking ervan door de doordachte inplanting van gebouwen en systematische groenaanleg. De rijksbouwmeester was dezelfde als in Veenhuizen waardoor er gelijkenis is tussen de architectuur en het soort dienstwoningen dat in beide gebieden werd neergezet.

Het uitgebreide centrale gebouwencomplex van eind 19e en begin 20e eeuw, onderging belangrijke wijzigingen. Binnen de gracht bleef alleen het hoofdgebouw uit 1894 staan, maar hiervan werd het interieur geheel vernieuwd. De voorgevel is grotendeels in originele staat, in eenzelfde stijl als de dienstwoningen, met een sterk symmetrische opbouw en uitgewerkte detailleringen. De voorgevel domineert aan de Ommerweg en onttrekt de nieuwbouw grotendeels aan het zicht. De gracht, het (originele) toegangshek en het parkachtige voorterrein zijn medebepalend voor de landgoederensfeer van dit deel van het gebied.

Door de vestiging van de rijksinrichting groeide het inwonertal van Balkbrug sterk. Aan de Ommerweg werden dienstwoningen geplaatst, aansluitend op de noordelijk gelegen dorpskern, die zich bij het knooppunt met de Dedemsvaart ontwikkelde. De Ommerweg werd de tweede hoofdas. Deze voormalige dienstwoningen, deel van het totaalontwerp door W.C. Metzelaar, zijn als eenheid grotendeels gaaf gebleven. Het zijn dubbele woningen in eenvoudige neostijl die zodanig zijn geplaatst, op de kop van lanen of aan het begin van bijvoorbeeld de Ommerweg, dat ze ook een sterke stedenbouwkundige werking hebben. De wegen rondom Veldzicht kregen strakke laanbeplantingen met overwegend eiken. Daarmee werd aangesloten bij het lanenpatroon van de Maatschappij van Weldadigheid. De Ommerweg als hoofdas werd geaccentueerd door linden. Ter hoogte van de iets terug liggende dienstwoningen werden deze bomen binnen de hagen van de voortuinen geplaatst. Solitaires, met de beuken en kastanjes, werden geplaatst bij belangrijke gebouwen of op perceelhoeken. Ook de forse bosaanplant maakt deel uit van het ontwerp. Binnen de bebouwde kom werd bewust gebruikgemaakt van het contrast tussen bos en open plekken. Ten opzichte van het omringende rechtlijnige buitengebied tekent de Ommerschans met Veldzicht zich af als een besloten, groene ruimte. In dit ensemble situeert zich ook Villa Erica, het voormalige woonhuis van de geneesheer-directeur. Het is een wit gepleisterde villa in op de Chaletstijl geïnspireerde architectuur op een centrale locatie links van het hoofdgebouw.

De authenticiteit van Veldzicht zit in:

- De voorgevel van het hoofdgebouw
- De dienstwoningen
- De villa Erica

8.2 Kolonie Ommerschans

8.2.1 Locatie en afbakening

De property voor de Ommerschans is het gebied dat is aangewezen als beschermd dorpsgezicht. Dit is ook het gebied in het kader van de nominatie als werelderfgoed. Deze property is het gebied waarin de OUV zich manifesteert en waarin het met elkaar samenhangend geheel van attributes (typologie, structuur van het landschap en de representatieve bebouwing en beplanting) dat uitdrukking geeft aan de hoofdkenmerken van de OUV herkenbaar en het meest beleefbaar aanwezig is.

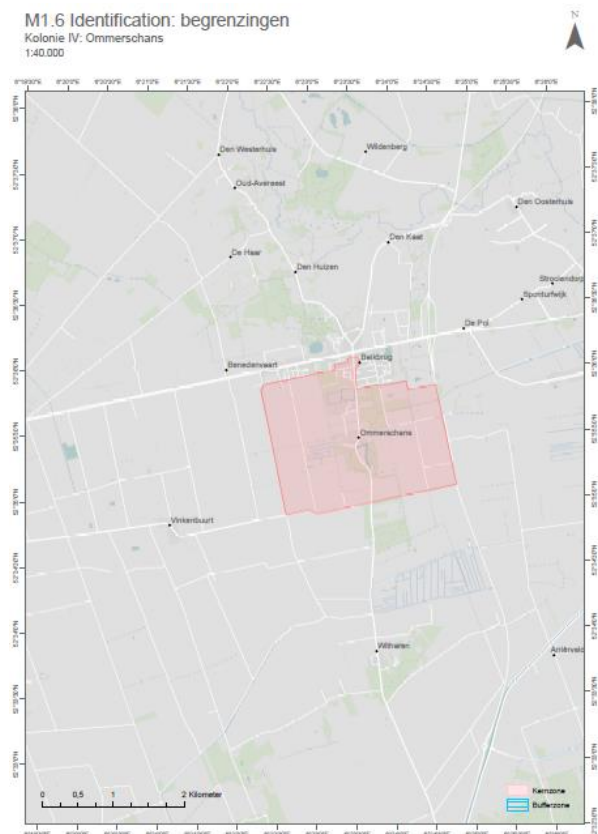
Bij het bepalen van de begrenzing van de Koloniën van Weldadigheid is als uitgangspunt genomen het totale door de Maatschappij van Weldadigheid aan het eind van de stichtingsfase (1818-1825) ontgonnen gebied. Dit principe geldt voor het totaal van de zeven Koloniën. Binnen deze ontginningsgrens is de voorgestelde property het gebied waarin de essentiële uitdrukking van de OUV herkenbaar is, doordat alle relevante attributen die uitdrukking geven aan de OUV hier zijn gelegen, in een sterke onderlinge samenhang. Deze gebieden vormen tezamen de voorgestelde property. In alle zeven Koloniën geldt generieke bescherming van de OUV in en rondom de property. (Zie hiervoor het Managementplan en de bijbehorende deelkaternen). Om de OUV te beschermen tegen invloeden van buiten die haar zouden kunnen raken, is het volgende principe gehanteerd. Daar waar het landschap open van karakter is (Koloniën I,II, III en VI), is een bufferzone aangewezen. Daar waar sprake is van een 'interne buffer' omdat bos het zicht op en vanuit de kolonie beschermt (Koloniën V en VII) wordt een bufferzone niet nodig geacht. Waar de property zeer ruim is begrensd ten opzichte van de attributen (Kolonie IV), is geen bufferzone toegevoegd.

Het landschap in en rondom kolonie IV, de Ommerschans, is open van karakter. De property van de Ommerschans vormt een specifiek voorbeeld van het karakteristieke grid van het kolonielandschap en is relatief ruim begrensd ten opzichte van de belangrijkste attributes in het hart van deze kolonie. Hier wordt een grote property zonder bufferzone voorgesteld, in plaats van het alternatief: een kleine property met een bufferzone waarin dan enkele attributes zouden liggen. Een bufferzone is ook niet nodig om de property te verbinden met het omliggende gebied. De property ligt binnen de grenzen van het door het Rijk beschermde dorpsgezicht. Het omliggende gebied kent een grootschalige verkavelingsstructuur, waarin de wegen en de waterhuishoudkundige structuur de onderlegger vormen voor agrarische functies.

Er is met de aldus gekozen begrenzing waarbij uitsluitend de property, zijnde het gebied dat is aangewezen als beschermd dorpsgezicht, ter nominatie als werelderfgoed wordt ingebracht, geen spanning met het omliggende landbouwgebied. Gebiedspartijen hebben in een afzonderlijk convenant aangegeven elkaars belangen en initiatieven te respecteren op basis van het uitgangspunt dat de Ommerschans een LOG-gebied is met historische en culturele waarden en dat deze waarden in het verleden met respect voor elkaars initiatieven altijd goed zijn samen gegaan. De ruimte die aan de landbouw in het LOG-gebied is en wordt geboden dient volgens alle partijen te worden behouden. Het omliggende gebied van het beschermd dorpsgezicht heeft en houdt een primaire landbouwfunctie zonder dat daar ten opzichte van vigerende bestemmingsplannen en waterhuishoudkundige kaders aanvullende beperkingen vanuit cultuurhistorie gaan gelden. Het

open karakter van het omliggende gebied is zo ook in de toekomst vanuit de landbouwfunctie geborgd.

Kaart begrenzing Kolonie IV: Ommerschans (Kaart M1.6)

8.2.2 Kwalitatieve beschrijving Ommerschans

8.2.2.1 Schets op hoofdlijnen

De onvrije kolonie in Ommerschans is het eerste voorbeeld in de reeks van koloniën waar paupers en bedelaars werden ondergebracht om dwangarbeid te verrichten. In 1819 werd een bestaande verdedigingsstructuur, een schans, en het gebied eromheen ter beschikking gesteld aan de Maatschappij van Weldadigheid om er een onvrije (straf en bedelaars) kolonie te vestigen. De kolonie Ommerschans ligt net ten zuiden van de Dedemsvaart en het dorp Balkbrug. De kenmerkende basisstructuur van de onvrije kolonies is goed herkenbaar; een centraal bedelaarsgesticht met collectieve voorzieningen, met daaromheen de werkboerderijen. Ze zijn met elkaar verbonden via een strak grid van vaarten en wegen. Omdat deze kolonie aangelegd werd vanaf de bestaande schans, heeft het centrale gedeelte een aantal vormkenmerken die het niet deelt met de andere onvrije kolonies.

In Ommerschans werd op de fundamenten van de vroegere militaire verdedigingsstructuur een groot gesticht gebouwd met plek voor 1.200 bewoners; met de afmeting van 100 bij 100 meter gold het destijds als het grootste gebouw van het land. Het bouwwerk had blinde buitenmuren, waardoor het volledig op een centraal binnenplein gericht was. Een kleine muur verdeelde dit erf

in tweeën, waardoor een mannen- en vrouwenkwartier ontstond. Het hoofdgebouw bestond uit 30 slaapvertrekken, met daartussen woningen voor de slaapopzieners en uitbouwtjes voor de keuken, verblijven voor personeel. Op de zolders stonden weefgetouwen en op het binnenterrein stonden werkplaatsen voor o.a. het spinnen en weven. In feite was het enige waarin de onvrije kolonie verschilde van oudere tuchthuizen, het arbeidsregime. De kolonisten ontgonnen namelijk – onder streng militair toezicht – de landerijen rondom het gesticht. Ten westen van het gesticht zouden 24 grote boerenhoeves komen, waarvan er 21 daadwerkelijk gerealiseerd werden.

Eind 19e eeuw werd op het terrein van een van de oude koloniehoeves (Hoeve nr. 6) een rijksopvoedingsgesticht voor jongens gesticht: Veldzicht. Er werd gestart met een land- en tuinbouwopleiding. Nadien kwamen er ambachtsopleidingen bij. Vanaf 1933 is de site in gebruik als TBS-instelling, een kliniek voor mensen met een psychiatrische aandoening en de door de rechter opgelegde dwangmaatregel ter beschikkingstelling (TBS).

8.2.2.2 *Ontstaansgeschiedenis*

Binnen de Kolonie Ommerschans kan onderscheid worden gemaakt naar drie periodes van ontwikkeling:

- Voorfase/natuurlijke onderlegger: Periode tot 1819
- Fase 1: Periode 1819 tot 1859
- Fase 3: Nationalisatie vanaf 1859

Onderstaande tabel biedt een overzicht van in de Ommerschans aanwezige tijdslagen gekoppeld aan de subaspecten van de OUV-criteria, inclusief de datum van rijksbescherming.

4. Ommerschans	III-1	III-2	III-3	V-4	V-5	V-6	VI-7	VI-8
Voorfase/natuurlijke onderlegger				X				
fase 1: stichting vanaf 1819	X	X	X	X (B)	onvrij	X	X	
fase 3: nationalisatie vanaf 1859	X	X	X	X (B)	onvrij	X		
Rijksbescherming: vanaf 2011	X				onvrij	(X)		X

Voorfase/Natuurlijke onderlegger: Periode vóór 1819

De Ommerschans was in de schanstijd een groot moeras. Het gebied was een groot gedeelte van het jaar vrijwel onbegaanbaar. Op sommige plekken werd het moeras doorsneden door zandruggen. Deze ruggen vormden de enige weg door het moeras. Tijdens de Tachtigjarige oorlog tegen het Spaanse leger werden, ter bescherming van de drie noordelijke provincies, schansen aangelegd op deze doorgaande routes in het veenmoeras; de Eemslinie. Rond 1624 werd gestart met de bouw van de Ommerschans, vier jaar later was het nieuwe fort klaar. De gronden rondom de schans werden voor de veiligheid moerassig gehouden. De schans is tussen 1628 en 1810 meerdere malen ontmanteld en zelfs deels afgebroken om weer opgebouwd te worden bij nieuwe (internationale) dreigingen. Sowieso heeft de schans, behoudens in het rampjaar 1672, nauwelijks actiegeereed hoeven te zijn. Rond 1800 had het fort, na annexatie van ons land in 1810 door het Napoleontisch Keizerrijk geen militaire betekenis meer en raakte de Ommerschans in verval. De vesting bestaande uit grachten, bastions en ravelijnen, is recent weer op onderdelen opgeknapt en weer beter zichtbaar en beleefbaar gemaakt in het landschap door Staatsbosbeheer en de Stichting Participatie Ommerschans.

Stichting van 1819

Johannes van den Bosch stelde begin 1819 voor een afzonderlijke kolonie voor bedelaars op te richten. Hij had daarvoor al een locatie op het oog: de verlaten militaire schans 'De Ommerschans' in Overijssel. Het complex werd in vruchtgebruik verkregen, maar de Koninklijke toestemming om hier een bedelaarskolonie te stichten liet op zich wachten. In de tussentijd zette Van den Bosch de Ommerschans in voor een ander doel. Want al snel bleek dat niet elk gezin in de vrije koloniën zich zonder morren aan het strakke werkschema hield, van de drank afbleef of zich afzijdig hield van 'minder zedelijk' gedrag. Straffen bleken, in tegenstelling tot de oorspronkelijke uitgangspunten, wel degelijk nodig om de orde te bewaren. Vanaf 1820 konden in de eerste strafkolonie Ommerschans dan ook de eerste onwillige kolonisten worden opgevangen, in de opgeknapte gebouwen binnen de schans. Er werd gestart met het ontginnen van de heidegronden rondom de schans voor de toekomstige aanleg van deze kolonie. Het fort werd onder Koning Willem I het centrum van een zogenaamde bedelaarskolonie, de 'Kolonie van de Maatschappij van Weldadigheid'. Bedelaars, daklozen en gestraften kregen hier onderdak en moesten voor een schamel loon en maaltijd allerlei werkzaamheden verrichten. De opnamen waren hier niet vrijwillig. Op het fort werd een voor die tijd kolossaal gebouw van 100 bij 100 meter opgericht om de diverse functies onder te brengen. Rondom het fort werd een groot gebied ontgonnen in percelen waarop boerderijen werden gebouwd en gewassen verbouwd. De omstandigheden waren erbarmelijk voor de bewoners.

Nationalisatie vanaf 1859

Het Nederlandse Rijk nam in 1859 de onvrije koloniën Veenhuizen, Ommerschans en de landbouwschool in Wateren over van de Maatschappij van Weldadigheid. Tegelijkertijd vonden in Ommerschans ingrijpende wijzigingen plaats in het gebouwenbestand. Hier hadden zich als gevolg van het soort kolonisten dat er werd opgenomen, zoveel maatschappelijke problemen opgestapeld, dat in 1890 werd besloten het gesticht te slopen. Op een andere plek in de kolonie werd een nieuw gesticht voor moeilijk opvoedbare jongens gebouwd. Dit in 1894 geopende Rijksopvoedingsgesticht voor jongens ten noorden van de Ommerschans kreeg de naam Veldzicht, teneinde de hier op te vangen jongens niet op voorhand te belasten met de negatieve reputatie die de naam Ommerschans teweeg zou brengen. Ten noorden van het gebouw verrees een aantal dienstwoningen. De directeur kreeg een ruime villa, Villa Erica genoemd, ten zuiden van Veldzicht.

De nieuwbouw in beide koloniën werd ontworpen door de eigen architect van het Ministerie van Justitie, de 'Ingenieur-Architect der Gevangenen en Regtsgebouwen'. Tot 1883 was deze positie in handen van J.F. Metzelaar sr., in 1883 werd hij vervangen door zijn zoon W.C. Metzelaar, die tot 1914 in dienst bleef. In de Ommerschans is net als in Veenhuizen het hiërarchisch systeem afleesbaar in architectuur. De rangen en standen van het personeel werden zichtbaar gemaakt in de gebouwentypologie en ook in de decoratie van de gebouwen. Er waren bijvoorbeeld zeven typen woningen gekoppeld aan de functie van het personeelslid. Het ambt en de moraal waren verbeeld in de opschriften die op de gevels van de woningen staan.

De ontwikkelingen in de twintigste eeuw laten een versterking van het ingezette pad zien. Ommerschans kreeg in 1933 op basis van de Psychopatenwet een nieuwe functie als Rijksasiel voor de opvang van 'gestoorde criminelen'. Sindsdien is het complex herhaalde malen verbouwd en uitgebreid. In de jaren zeventig van de twintigste eeuw werd een masterplan aangenomen.

Binnen de gracht bleef het hoofdgebouw uit 1894 staan, maar hiervan werd het interieur vernieuwd. Tegenwoordig is er het Forensisch Psychiatrisch Centrum Veldzicht gevestigd.

8.2.2.3 *Huidige betekenis*

Kenmerkend landschapspatroon

Met de bestaande stervormige schans en de Dedemsvaart als uitgangspunt werd een streng orthogonaal grid van wegen, vaarten en sloten aangelegd, dat grotendeels bewaard bleef. Dwars op de Dedemsvaart liep een aantal noordzuidvaarten met aan weerszijden een jaagpad of een smalle weg. De meeste daarvan zijn gedempt en nu vervangen door een weg. Laanbeplanting zorgt voor contrast met de open bouw- en weilanden en accentueert het patroon van rechthoekige kavels landbouwgrond van elk 35 hectare, met telkens een boerderij op de kop van een smalle oost-west lopende eikenlaan. De onderlinge afstand tussen de wegen en sloten in noord-zuid richting is circa 400 meter. Een groot aantal oudere kolonieboerderijen werd vervangen, maar de positie en oriëntatie van de boerderij in het kavel werd behouden, waardoor het ontginningslandschap nog steeds leesbaar is. De boerderijen hebben allen een representatief, naar de weg gericht voorhuis, met een symmetrische indeling en de entree aan de straatzijde, vaak in de as van een laan.

Het gebied kenmerkt zich nu als open landschap, waarin laanbeplantingen en houtwallen als lijnelementen de ruimte visueel indelen. Het centrum wordt gevormd door een bebost gebied rondom de instelling Veldzicht en de voormalige schans, dat contrasteert met het (half)open landschap en mede door de laanbeplanting welhaast een 'landgoederensfeer' uitstraalt. Opvallend is het contrast van het open landschap en de in zichzelf gekeerde wereld van de schans met het gesticht met zijn voorzieningen, dat in de andere onvrije Koloniën minder sterk is.

Ter hoogte van Veldzicht staan linten dienstwoningen voor het personeel aan de hoofdweg. Zuidelijker doorsnijdt deze weg tegenwoordig de voormalige schans, waarvan het oostelijke deel met de stervormige gracht nog aanwezig is. De 19de-eeuwse ontginningsstructuur is gaan fungeren als een landschappelijke onderlegger, waarbinnen zowel de oudere fasen als de jongere ontwikkelingen qua structuur, bebouwing en beplanting zijn ingepast.

Functioneel gebruik

Het grootschalige ontginningslandschap biedt tot op de dag van vandaag ruime mogelijkheden voor de landbouw. Een deel van het gebied om de Ommerschans heeft zich doorontwikkeld tot een landbouwontwikkelingsgebied met relatief grote, economisch rendabele bedrijven. Deze bedrijven hebben ook in de toekomst ruimte nodig om zich door te kunnen ontwikkelen en mee te bewegen in de trends en ontwikkelingen binnen de agrarische sector. Ruimte die binnen het landbouwontwikkelingsgebied wordt geboden. De agrarische sector is er trots op om in dit historische gebied op basis van het grid dat ten tijde van de Maatschappij van Weldadigheid is uitgezet hun bedrijven te runnen. Tegelijkertijd wil de sector de ruimte om in de toekomst hun bedrijven door te ontwikkelen behouden. Dat er binnen de property op grond van het beschermd dorpsgezicht en vigerende bestemmingsplannen de bestaande beperkingen gelden wordt geaccepteerd. Dat geldt ook het deel van het Landbouwontwikkelingsgebied LOG dat in het beschermd dorpsgezicht ligt.

Ommerschans als archeologisch waardevol gebied

De oude schans en omgeving, het militaire verdedigingswerk dat hergebruikt werd voor de oprichting van een onvrije kolonie, is tegenwoordig een gebied met een aangelegd parkbos. Hierbinnen vormt het resterende gedeelte van de stervormige gracht een herkenbaar relict, met de archeologische resten van het afgebroken bedelaarsgesticht in het midden. De ligging van enkele verdwenen gebouwen is aan de hand van zoek sleuven, veldwaarneming en kaartstudie tot op enkele meters nauwkeurig bepaald. Uit de resultaten van de veldonderzoeken bleken resten uit alle periodes nog aanwezig te zijn, zowel onzichtbaar onder de grond als voor een groot deel ook zichtbaar daarboven.

Wat betreft de kolonieperiode onderscheidt de Ommerschans zich van andere kolonies van de Maatschappij van Weldadigheid. Waar in andere kolonies, zoals Frederiksoord en Veenhuizen, de ontwikkelingen na opheffing doorgingen, is de Ommerschans, afgezien van de afbraak van de gebouwen, vrijwel ongeschonden overgeleverd. Hiermee neemt de Ommerschans een bijzondere positie in, die in de toekomst zou kunnen worden behouden. Hiervoor dienen bodemingrepen ten zeerste te worden beperkt en wordt gezocht naar een andere, meer conserverende, wijze van visualisatie.

De bovengrondse structuren die nog herinneren aan de verschillende schansfasen en de kolonieperiode zijn nog duidelijk vertegenwoordigd. Ze doen zich voor in de opgaande beplanting, planten op de grond, waterpartijen, sloten en reliëf. Door opslag zijn deze structuren voor een groot deel aan het zicht onttrokken. Door de opslag op de juiste plaatsen gericht te verwijderen of juist te laten staan, zijn en worden deze ruimtes en structuren en daarmee het verleden van de Ommerschans eenvoudig weer zichtbaar gemaakt.

Cultuurhistorisch groen

Ofschoon de groenelementen uit de schanstijd beperkt zijn, geven de nog aanwezige bomen en struiken nog steeds een belangrijke gebruiks- en beeldgeschiedenis weer. Van de kolonietijd ca. 1819-1890 is van het cultuurhistorisch groen relatief vrij veel bewaard gebleven. Opvallend is het bewaard gebleven laantje ten noorden vanaf het fort naar het kerkje uit 1845, dat afgaande op jaarringen van een van de zomereiken, tegelijk met het kerkje of zelfs al ouder is te dateren. Van de periode ca. 1850-1889 dateren verscheidene bomen, zoals: de westelijke schanslaan met aan de westzijde een rij van Fladderiepen en aan de oostzijde Zomereiken, mogelijk ca 1880 aangeplant. Andere verspreide Beuken (*Fagus sylvatica*), Witte paardenkastanje (*Aesculus hippocastanea*), Fladderiep, Spaanse aak (*Acer campestre*), Gewone esdoorn (*Acer pseudoplatanus*), Es en Robinia (*Robinia pseudoacacia*) dateren waarschijnlijk uit ca.1880. Onder de struiksoorten uit de kolonietijd noemen we mogelijkheden: Gewone vogelkers, Sporkehout, Wilde kamperfoelie, Hazelaar, Eenstijlige meidoorn, Sneeuwbes (*Symphoricarpos albus*) en Amerikaans krentenboompje (*Amelanchier lamarckii*). Van de tuin van de kolonie is geen duidelijk restant aangetroffen. Wel is een aantal sierkruiden aangetroffen, waaronder bolgewassen die deels als zogenaamde stinzplanten worden beschouwd. Van de late 19e en 20e eeuw zijn diverse plantvakken van wisselende ouderdom aanwezig. Vooral zijn er veel Essen geplant, maar ook Zomereiken, Fijnsparren, Robinia's en Beuken (e.a.), veelal met ondergroei van Gewone vogelkers, Amerikaans krentenboompje e.d., mogelijk bewust geplant om de bomen takvrij op te leiden.

8.3 Borging in wettelijke en beleidsmatige kaders

8.3.1 Wettelijke en beleidsmatige kaders Ommerschans

De Kolonie IV: Ommerschans ligt in de provincie Overijssel in de gemeenten Ommen en Hardenberg. Voor de Kolonie Ommerschans zijn door de verschillende overheden in Nederland besluiten genomen en plannen vastgesteld die bescherming bieden aan de waarden van het erfgoed. Op het gebied zijn meerdere ruimtelijke plannen van toepassing. Voor de internationale kaders die vanuit UNESCO gelden wordt verwezen naar het hoofdkatern. Hier wordt ingegaan op de wettelijke en beleidsmatige kaders, plannen en regels zoals die nationaal, provinciaal en gemeentelijk gelden voor de Ommerschans. Deze plannen kennen elk een eigen looptijd. In de toekomst zal bij het actualiseren van deze plannen en opstellen van nieuwe plannen nadrukkelijk rekening worden gehouden met de OUV. Waar mogelijk zal getracht worden de plannen inhoudelijk op elkaar af te stemmen en de looptijd van de plannen te synchroniseren.

8.3.2 Rijk

In Nederland wordt momenteel de wetgeving voor ruimtelijke ordening en erfgoed vereenvoudigd en meer integraal gemaakt. De nieuwe Erfgoedwet (voorheen onder andere de Monumentenwet) is op 1 juli 2016 van kracht geworden. Deze wet richt zich wat betreft het onroerend erfgoed op het behoud, de bescherming en het herstel van de gebouwde of aangelegde objecten (rijksmonumenten) en archeologische monumenten. In Nederland verloopt de ruimtelijke bescherming van de erfgoedwaarden tot 2019 via de Wet ruimtelijke ordening (Wro). De nieuwe Omgevingswet, die de ruimtelijke bescherming van erfgoedwaarden in de toekomst regelt, zal ingaan in 2019. De Omgevingswet biedt goede mogelijkheden de OUV in gebieden integraal te beschermen en ontwikkelingen integraal te beoordelen. De wet bevat afzonderlijke, generieke regels voor het borgen van de kwaliteiten van een werelderfgoed en biedt het Rijk de mogelijkheid instructies te geven aan andere overheden voor het borgen van de waarden van UNESCO werelderfgoederen. Overwogen wordt om de Koloniën van Weldadigheid op basis van de instructiebepaling "werelderfgoed" in de Omgevingswet eenzelfde bescherming te bieden als de werelderfgoederen Beemster en Stelling van Amsterdam momenteel hebben. In samenspraak met de betrokken provincies, gemeenten en stakeholders zal het Rijk tot een uitwerking van deze instructiebepaling komen. Het doel hiervan is om samenhang in de beleidsdoorwerking te realiseren in alle provincies en gemeenten. Dit zal gebeuren in de vorm van een samenhangend afsprakenkader gericht op een adequate borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid in alle Nederlandse gemeenten. Daarbij worden ook nadere afspraken gemaakt over de overgang van de vigerende kaders (bestemmingsplan) naar de toekomstige kaders (omgevingsplan), inclusief de periode van overgangsrecht.

Naast de Erfgoedwet en Omgevingswet verandert per 1 januari 2017 ook de wetgeving op natuurgebieden. De nieuwe Wet natuurbescherming vervangt per die datum de vigerende Natuurbeschermingswet, Flora- en Faunawet en Boswet en gaat op termijn deel uitmaken van de Omgevingswet. Vanuit deze wet wordt mede bijgedragen aan het behoud van de natuurwaarden die zijn gerelateerd aan de OUV.

Hiermee is en wordt de bescherming van erfgoed (gebouwde monumenten, archeologie, gebieden), natuur en landschap en de doorwerking daarvan in provinciale en gemeentelijke

omgevingsvisies, omgevingsplannen en omgevingsvergunningen in Nederland geborgd, alsmede de afstemming op de waterbeheerplannen van de waterschappen.

In dit managementplan is uitgegaan van de nu vigerende wijze van bescherming op basis van de van kracht zijnde provinciale en gemeentelijke visies en plannen en uitvoeringsregelingen en verordeningen op het terrein van ruimte, erfgoed, landschap, natuur en water. Op termijn zal onder invloed van de Omgevingswet een vergaande reductie van deze kaders worden bereikt. Na het van kracht worden van de Omgevingswet geldt een ruime overgangperiode die provincies en gemeenten in staat moet stellen geleidelijk te gaan werken conform de Omgevingswet. Dit houdt onder meer in dat recent vastgestelde actuele bestemmingsplannen gedurende een overgangperiode gelden als omgevingsplan. Het impliceert tevens dat de bescherming van de OUV op basis van de provinciale en gemeentelijke kaders ook na het van kracht worden van de Omgevingswet nog vanuit uiteenlopende kaders, zoals de huidige praktijk is, plaats zal vinden. Onderdeel van het afsprakenkader tussen het Rijk, provincies en gemeenten, alsmede belanghebbende partijen zal zijn hoe dit traject gericht op de bescherming van de OUV optimaal te laten verlopen en in te richten.

Voor de Ommerschans geldt dat de property zoals die ter nominatie wordt voorgelegd door het Rijk in 2011 is aangewezen als beschermd dorpsgezicht op basis van de Monumentenwet 1988. Overwogen wordt om na het van kracht worden van de Omgevingswet en de erkenning als UNESCO Werelderfgoed de instructiebepaling "werelderfgoed" op basis van de Omgevingswet voor de gehele property van toepassing te verklaren. Het volledige gebied van de property en alle voor de nominatie van belang zijnde attributen in deze property vallen daarmee onder de beschermde werking van het beschermd dorpsgezicht Ommerschans-Balkbrug.

In de bestemmingsplannen van de gemeenten Hardenberg en Ommen is doorwerking gegeven aan de status van beschermd dorpsgezicht door het opnemen van een dubbelbestemming cultureel erfgoed (met het veegplan Ommen is dit ook doorgevoerd voor het bestemmingsplan buitengebied van Ommen). Alle objecten behorende tot de attributen onderdeel bebouwing zijn daarnaast tevens aangewezen als rijksmonument in het kader van de Monumentenwet en per 1 juli 2016 de Erfgoedwet. Het betreft 19 objecten (waarvan 3 in Ommen en de rest in Hardenberg), betreffende overgebleven gebouwen uit de kolonietijd (1819-1859) en de historische rijksjustitiële bebouwing van Veldzicht.

Op basis van de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht en/of rijksmonument geldt dat de gemeente bij een bouw- of sloopaanvraag c.q. aanvraag voor een omgevingsvergunning een adviesaanvraag indient bij de monumentencommissie (in beide gemeenten betreft dit concreet een adviesaanvraag bij het Oversticht). In het beschermd dorpsgezicht gelden de hoogste welstandbepalingen conform de welstandsnota's van beide gemeenten. Deze gelden dus ook voor de niet als rijksmonument aangewezen bebouwing en bebouwingstructuur in de property op grond van de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht.

In onderstaand overzicht is schematisch aangegeven via welke instrumenten de OUV en in het bijzonder de attributes beschermd zijn/worden door **Rijk**, *provincie* en gemeenten¹:

Attributes	Voor 2019	Na 2019
Typologie	Meerdere aanwijzingen Beschermd dorpezicht op basis Monumentenwet <i>Omgevingsvisies provincies</i> Structuurvisies gemeenten Bestemmingsplannen op basis dubbelbestemming <i>Cultuurbeleid provincie</i> Erfgoedbeleid gemeente Omgevingsvergunning	Instructiebepaling Werelderfgoed <i>Omgevingsvisie provincie</i> Omgevingsvisie gemeente Omgevingsplan (integraal) Omgevingsvergunning
Structuur van het landschap	Meerdere aanwijzingen Beschermd dorpezicht op basis Monumentenwet <i>Omgevingsvisies provincies</i> Structuurvisies gemeenten Bestemmingsplannen Achterliggende plannen: <ul style="list-style-type: none"> • Beeldkwaliteitplan • Landschapsplan/-kaart • <i>Cultuurhistorische kaart</i> • <i>Archeologische waardekaart</i> • <i>Nederlands Natuurnetwerk</i> Omgevingsvergunning	Instructiebepaling Werelderfgoed <i>Omgevingsvisie provincie</i> Omgevingsvisie gemeente Omgevingsplan (integraal) Omgevingsvergunning
Representatieve bebouwing	Monumentenstatus Rijk op basis Erfgoedwet Monumentenverordeningen Bestemmingsplannen op basis dubbelbestemming Advies welstand/kwaliteit Omgevingsvergunning	Monumentenstatus Rijk op basis Erfgoedwet Monumentenverordeningen Omgevingsplan (integraal) Advies welstand/kwaliteit Omgevingsvergunning
Representatieve beplanting	Boswet, Flora en Faunawet en Natuurbeschermingswet APV/Kapverordening, waarbij uitwerking verschilt Bomenbeleidsplan	Wet Natuurbescherming opgaande in Omgevingswet Verordening gemeente

Tot de belanghebbende partijen behoren onder meer instanties zoals Staatsbosbeheer, Stichting Participatie Ommerschans en Veldzicht die plannen hebben vastgesteld en in uitvoering hebben

¹ De Waterschappen zijn niet in de dit overzicht meegenomen en maken in aanzet allen gebruik van het waterbeheerplan als visiedocument en daarnaast uitvoeringsinstrumenten als de Keur en Legger.

genomen die bijdragen aan de bescherming, het behoud en deels ook (weer) zichtbaar en beleefbaar maken van de erfgoedwaarden in de Ommerschans en omgeving van Balkbrug. Plannen waarbij rekening is gehouden met de waarden die vanuit de rijksstatus als beschermd dorpsgezicht en straks de instructiebepaling "Werelderfgoed" dienen te worden behouden. Deze plannen komen aan de orde in hoofdstuk 4 bij organisatie Ommerschans.

8.3.3 Provincie Overijssel

Omgevingsvisie

De provincie Overijssel heeft haar beleid voor de fysieke leefomgeving vastgelegd in de Omgevingsvisie Overijssel en bijbehorend uitvoeringsprogramma uit 2009. Het koloniegebied Ommerschans ligt in het "buitengebied met accent productie". De ontwikkeling van de landbouw is in deze gebieden sturend voor de gebiedsontwikkeling. Verdere modernisering, schaalvergroting en intensieve veehouderij zijn er mogelijk. Het gaat om gebieden waar het ruimtelijk maatwerk van lanen, waterlopen, lintbebouwing en bosstroken optimaal in harmonie zijn met schaalvergroting. De gemeente Ommen is een herstructureringsgemeente op grond van de Reconstructiewet. Een deel van het gebied in en buiten het beschermd dorpsgezicht van Ommerschans is aangewezen als Landbouwontwikkelingsgebied (LOG), met als hoofdaccent landbouwproductie. In de Omgevingsvisie is het gebied aan weerszijde van de Ommerweg en Balkweg aangewezen als onderdeel van de provinciale ecologische hoofdstructuur (EHS) met als hoofdaccent natuurontwikkeling.

De Omgevingsvisie van de provincie is voor de gemeenten richtinggevend. De ruimtelijke ontwikkelingen moeten ook wanneer gemeenten afwijken van de omgevingsvisie wel gepaard gaan met een versterking van de ruimtelijke kwaliteit op basis van de provinciale Catalogus Gebiedskenmerken. De omgevingsvisie kent thans geen bijzondere status toe betreffende de erfgoedwaarde van de Ommerschans.

Met de herziening van de Omgevingsvisie van 2016 is dit gewijzigd en zijn de cultuurhistorische waarden van de in Overijssel gelegen delen van de Koloniën van Weldadigheid, betreffende Willemsoord en Ommerschans expliciet benoemd en op de kaart behorende bij deze Omgevingsvisie aangeduid.

Cultuurbeleid

Het erfgoedbeleid is uitgewerkt in de Cultuurnota 2017 – 2020 "Cultuur in de schijnwerpers, verbinden, versterken en vernieuwen" en het Uitvoeringsprogramma Cultuur Overijssel 2017–2020. De Koloniën van Weldadigheid worden in de Cultuurnota benoemd als een historisch thema dat van buitengewoon belang is voor de identiteit van Overijssel. De Koloniën van Weldadigheid krijgen om die reden in de beleidsperiode waarop de Cultuurnota betrekking heeft in het bijzonder de aandacht.

8.3.4 Gemeente Ommen

Structuurvisie

De gemeente Ommen heeft in het Gemeentelijke Omgevingsplan (GOP/2013), tevens de structuurvisie voor Ommen, de Ommerschans als cultureel erfgoed en landschappelijke entiteit

benoemd. Het GOP maakt in de omgeving van de Ommerschans landbouwontwikkelingen in de vorm van schaalvergroting, modernisering en intensivering mogelijk mede ingegeven vanuit de LOG-status die het gebied Vinkenbuurt kent in het kader van de Reconstructiewet. In het GOP staat ook de ambitie de kwaliteit van het erfgoed te beschermen en te behouden.

Bestemmingsplannen

Het bestemmingsplan Buitengebied Ommen (2010) omvat het gehele buitengebied van de gemeente. Het koloniegebied dat is gelegen in de gemeente Ommen valt geheel onder de werking van dit bestemmingsplan. In het bestemmingsplan buitengebied was de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht nog niet opgenomen. Dit is aangepast in het Veegplan bestemmingsplan buitengebied (2014). In het Veegplan is opgenomen dat voor het beschermd dorpsgezicht een dubbelbestemming cultuurhistorie van toepassing is. In het bestemmingsplan buitengebied zijn de bestemmingen op perceelsniveau aangegeven, bijvoorbeeld agrarische bouwvlakken, woonbestemmingen en bedrijfsbestemmingen. Daarnaast zijn hierin de bestemmingen op gebiedsniveau opgenomen. Dit betreft de ontwikkelingsmogelijkheden zoals het vergroten van het agrarisch bouwvlak, nieuw vestiging, neven- en vervolgactiviteiten. In het Veegplan zijn de bouw- en gebruiksmogelijkheden hetzelfde gebleven. Het bestemmingsplan buitengebied en het Veegplan kent voor de omgeving buiten de property de functie agrarisch met bouwpercelen (dit geldt het LOG-gebied), enkele specifieke woonbestemmingen en agrarisch onbebouwd. In het geval een initiatiefnemer buiten de bouwpercelen wil bouwen, dan is dat altijd compleet maatwerk met toetsing op ruimtelijke kwaliteit en in de property toetsing culturele erfgoedwaarden van het beschermd dorpsgezicht. Dat houdt in dat er dan nadere eisen kunnen worden gesteld aan de bebouwing en/of erfinrichting. Buiten het beschermd dorpsgezicht zijn in de omgeving van de property van de Kolonie Ommerschans de wegen en watergangen functioneel bestemd en alle in eigendom van de gemeenten (wegen en bermen) of het waterschap (watergangen). Voor het dempen van sloten of kappen van bomen geldt een vergunningplicht. Hiermee geniet ook het omliggende gebied en zeker daarbinnen de orthogonale lijnstructuur, bescherming wat betreft de landschappelijke structuur en kenmerken. De nadruk in het buitengebied op het ontwikkelingsperspectief van de landbouw past goed bij het karakter van de Koloniën van Weldadigheid en de nominatie als werelderfgoed.

Erfgoedbeleid

In de erfgoednota "Toekomst voor erfgoed Ommen" wordt een proactief erfgoedbeleid gepresenteerd. De erfgoednota is in 2013 opgenomen in het GOP.

De gemeente Ommen kent een erfgoedverordening waarin de aanwijzing, instandhouding, het toezicht en de handhaving op gemeentelijke monumenten en archeologische terreinen binnen de gemeente is geregeld. Binnen de property van de Kolonie Ommerschans zijn echter geen gemeentelijke monumenten aangewezen die behoren tot de OUV en de in dat kader aangewezen attributes. Deze attributes kennen allen een status als rijksmonument en zijn daarmee ook binnen het gemeentelijk monumentenbeleid beschermd.

Welstandsbeleid

Voor het Welstandsbeleid van de gemeente Ommen is voor de gehele gemeente uitgewerkt in het Welstandsplan Ommen en Omgeving (2010). Voor het gebied Ommerschans zijn gebiedsspecifieke

welstandscriteria uitgewerkt. Deze conflicteren niet met de kernwaarden uit de OUV maar kunnen wel beter in lijn worden gebracht met en worden aangescherpt op de OUV.

8.3.5 Gemeente Hardenberg

Structuurvisie

De gemeente Hardenberg kent geen structuurvisie. Wel is in 2013 een toekomstvisie 2012-2023 voor de gemeente vastgesteld onder de titel "Hardenberg stapt stevig op de toekomst af". Deze toekomstvisie voorziet voor Ommerschans en omgeving in een voortzetting van het beleid zoals dat in de eerdere Visienota 2006 al was opgenomen en in het bestemmingsplan buitengebied is vastgelegd. De nadruk ligt op de landbouwfunctie in het buitengebied. Een functie die in aanzet past bij het karakter van de Koloniën van Weldadigheid en de erfgoednominatie. De visie biedt ruimte voor schaalvergroting, modernisering en intensivering in de landbouw. In hoofdstuk 5 van dit katern van het managementplan wordt teruggekomen om de eventuele effecten van schaalvergroting, modernisering en intensivering in de landbouw voor de kolonie Ommerschans en de wijze waarop dit mogelijk blijft met respectering en borging van de OUV, zoals die na nominatie gaan gelden.

Bestemmingsplannen

Het vigerende ruimtelijk beleid is voor de property Ommerschans primair verankerd in drie bestemmingsplannen:

- *Bestemmingsplan Balkbrug (2013):*
Van belang voor noordrand property werelderfgoed/beschermd dorpsgezicht en voor ontwikkelingen in de omgeving van het werelderfgoed met name kern Balkbrug. Wat betreft de property werkt het bestemmingsplan met een dubbelbestemming Waarde - beschermd dorpsgezicht. De gronden met deze dubbelbestemming zijn mede bestemd voor het behoud, herstel en de uitbouw van de cultuurhistorische en ruimtelijke waarden in het gebied. Het plan verankert en beschermt de aangewezen cultuurhistorische waarden in Balkbrug door middel van deze dubbelbestemming en beschermende regels in de regels voor individuele bestemmingen. Deze bieden voor de werelderfgoednominatie voldoende bescherming van de OUV.
- *Bestemmingsplan Buitengebied Hardenberg (2013-2014)*
Wat betreft de property werkt het bestemmingsplan met een dubbelbestemming Waarde - beschermd dorpsgezicht. De gronden met deze dubbelbestemming zijn mede bestemd voor het behoud, herstel en de uitbouw van de cultuurhistorische en ruimtelijke waarden in het gebied. Het aanwijzingsbesluit beschermd dorpsgezicht is als bijlage bij het plan opgenomen. Wat betreft de omgeving van de property geldt dat in dit bestemmingsplan de bestemmingen op gebiedsniveau zijn gebaseerd op de landschapsidentiteiten zoals die zijn vastgelegd in de Landschapsidentiteit Kaart (LIK) Westhuizingerveld en omgeving. Het LIK stuurt op herstel van of inpassing van nieuwe ontwikkelingen binnen de gebiedskenmerken: agrarisch met waarden – besloten; veen ontginningslandschap; wonen – open heide ontginningslandschap. Het bestemmingsplan buitengebied is voor de property Ommerschans en omgeving mede gebaseerd op de Visienota Buitengebied uit 2006 en de ontwikkelingsvisie Westhuizingerveld en omgeving.

- *Bestemmingsplan Sluis V (2012):*
Het betreft een plan voor woningbouwontwikkeling dat dateert van voor de ambitie de Ommerschans te nomineren als werelderfgoed. Het plan is derhalve onomkeerbaar en als een gegeven te beschouwen. De woningen zijn gerealiseerd op het moment van nominatie in 2018. Het plangebied omvat ten zuiden van de Boslaan het beschermd dorpsgezicht. Voor dit deel van het plan geldt de dubbelbestemming Waarde – beschermd dorpsgezicht. De gronden in dit deel van het plangebied zijn mede bestemd voor het behoud, herstel en de uitbouw van de cultuurhistorische en ruimtelijke waarden in het gebied. Deze woonwijk tast net als eerdere woonwijken de integriteit en authenticiteit van het gebied aan.

Erfgoedbeleid

De gemeente Hardenberg kent een monumentenverordening waarin de aanwijzing, instandhouding, het toezicht en de handhaving op gemeentelijke monumenten binnen de gemeente is geregeld. Binnen de property van de Kolonie Ommerschans zijn echter geen gemeentelijke monumenten aangewezen die behoren tot de OUV en de in dat kader aangewezen attributes. Deze attributes kennen alleen een status als rijksmonument.

Welstandsbeleid

Voor het Welstandsbeleid van de gemeente Hardenberg zijn twee nota's van belang:

- Welstandsnota Hardenberg "Hardenberg voor altijd mooi" (2002)
In deze nota is het welstandsbeleid voor het buitengebied vastgesteld. De welstandscriteria voor het buitengebied van Hardenberg sluiten aan bij de kernwaarden uit de OUV en de cultuurhistorische kwaliteiten van de Ommerschans worden er in onderkend. De nota is van eerdere datum dan de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht, maar anticipeert daar al op.
- Welstandsnota Hardenberg "Visie op beeldkwaliteit" (2011)
In deze welstandsnota is het welstandsbeleid voor de kernen waaronder Balkbrug vastgesteld. Voor het deel van Balkbrug dat tot het beschermd dorpsgezicht c.q. de property van de Kolonie Ommerschans behoort geldt het hoogste welstandniveau. Dit komt neer op een intensieve vorm van planbegeleiding en het toetsen van aanvragen voor omgevingsvergunningen door monumentencommissie en op welstandscriteria. Met uitzondering van de historische invalsweg Coevorderweg/Zwolseweg waarvoor welstandsniveau 1 geldt, is de rest van de kern Balkbrug welstandsvrij. De ruimtelijke kwaliteitssturing vindt daar plaats via het bestemmingsplan.

Het welstandsbeleid wordt gebruikt bij aanvragen voor een omgevingsvergunning voor onder meer bouw en sloop of het wijzigen van vigerende ruimtelijke plannen.

8.3.6 Waterbeheerder: Waterschap Vechtstromen

Waterbeheer in het gebied van de Ommerschans valt onder het regime van twee recent nieuw gevormde waterschappen. Het waterschap Drents Overijsselse Delta en het Waterschap Vechtstromen. De property Ommerschans valt onder het regime van het eerstgenoemde waterschap. Het Waterbeheerplan 2010 – 2015 is door de voorlopers van deze beide waterschappen deels gezamenlijk opgesteld.

Het waterschap heeft aangegeven in de toekomst gestructureerd en proactief om te willen gaan met het watererfgoed zoals dat voor het grotere beheergebied Rijn-Oost is geïnventariseerd en verzameld in de Watererfgoedatlas Oost Nederland.

Uit de plannen van de beide waterschappen volgen geen activiteiten of projecten die van invloed zijn op de OUV van het te nomineren werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid. In de property of directe omgeving ervan staan geen activiteiten of projecten gepland.

De hoofdwatgangen in de property en aansluitend aan de property zijn beschermd vanuit de Keur en Legger van het waterschap. De kleinere watgangen zijn niet volledig beschermd en daar bestaat de mogelijkheid tot het dempen van kleinere (sub)sloten. In de praktijk is dit echter een theoretisch risico want het is niet in het belang van de primaire gebruiker (de landbouw) om deze te dempen en daarmee de afwatering van het gebied te verminderen.

Wat betreft de ingrepen vanuit het beheerplan van Staatsbosbeheer in het grachten en slotenstelsel van de schans geldt dat deze in goed overleg met het waterschap zijn gepland en zijn en worden uitgevoerd. Dit betreft het uitbaggeren en deels weer uitgraven van (gedempte) grachten en sloten.

8.4 Organisatie Ommerschans

8.4.1 Bestuursdienst Ommen-Hardenberg als koloniemanager

Voor de Kolonie IV: Ommerschans dragen de gemeenten Ommen en Hardenberg gezamenlijk de bestuurlijke verantwoordelijkheid als koloniemanager. De gemeenten Ommen en Hardenberg zijn beide op het niveau van de portefeuillehouder vertegenwoordigd in de stuurgroep. De gemeenten Ommen en Hardenberg hebben onderling afgesproken gezamenlijk op te trekken in het kader van de nominatie en deze aanpak ook na nominatie te zullen doorzetten. Waar nodig en aan de orde zal hierover bestuurlijk overleg worden gevoerd. De praktijk is en blijft dat de twee gemeentebesturen op dit dossier goed gecoördineerd en afgestemd opereren.

De ondersteuning van beide besturen vindt gecoördineerd plaats vanuit de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg, zijnde de gemeenschappelijke uitvoeringsorganisatie van beide gemeenten. Het operationele management rond het beheer van de property en het (laten) realiseren van de benodigde managementmaatregelen is ondergebracht bij de Bestuursdienst Ommen en Hardenberg (BOH). De gemeenten Ommen en Hardenberg hebben hun gehele ambtelijke ondersteuning ondergebracht in de uitvoeringsorganisatie Bestuursdienst Ommen Hardenberg. Vanuit de BOH is ook de aanwezigheid van een coördinatiestructuur tussen beide gemeenten onderling over de aanpak van het management en de uitvoering van de managementmaatregelen geborgd. Deze dienst verricht in de nominatiefase namens beide gemeenten de ondersteunende werkzaamheden in het kader van de nominatie van de Kolonie Ommerschans als onderdeel van de werelderfgoednominatie Koloniën van Weldadigheid en de advisering daarover aan beide gemeentebesturen. De BOH is voor beide gemeenten tevens belast met de visie- en planontwikkeling, toetsing, vergunningverlening, toezicht en handhaving en de uitvoering van regelingen in het beschermd dorpsgezicht, zijnde de property die ter nominatie wordt voorgedragen, en de omgeving ervan. Vanuit de BOH worden de werkzaamheden in het kader van de nominatie nu en ook na nominatie gebundeld, gecoördineerd en onderling afgestemd. Binnen de BOH is een medewerker aangewezen als trekker en projectleider voor de nominatiefase.

Na het verkrijgen van de werelderfgoedstatus wordt vanuit de BOH de koloniemanager en eventuele vervanger geleverd. Deze koloniemanager voert de regie over en draagt wat betreft de Kolonie Ommerschans zorg voor:

- Langdurig behoud en bescherming conform het managementplan.
- Zorg voor afstemming, coördinatie, betrokkenheid en samenspel met de stakeholders, inclusief burgerparticipatie.
- Zorg voor voldoende middelen (mensen, kennis en geld) voor de uitvoering van managementmaatregelen.
- Zorg voor tijdig signaleren en onderkennen van de effecten van ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op de OUV en het treffen van passende maatregelen.
- Voorbereid zijn op en om kunnen gaan met risico's en calamiteiten.
- Zorg voor een adequate informatievoorziening in het kader van monitoring en rapportage van de landen aan UNESCO.
- Uitdragen van het werelderfgoed via communicatie, educatie, kennis (onderzoek en uitwisseling), voorlichting en promotie en marketing.

De BOH draagt tevens zorg voor een adequate inbreng in de centrale programmaorganisatie en in de werkgroepen die vanuit die programmaorganisatie worden ingesteld. Dit wordt via de koloniemanager geregeld.

8.4.2 Provincie Overijssel

De provincie Overijssel is eind 2015 aangehaakt bij de nominatie en heeft aangegeven toe te willen treden als partner. De provincie is voornemens de uitvoering van het managementplan in het kader van de werelderfgoed te regelen via (een van) de gemeente(n) en zo ook te zorgen voor de inbreng van de provinciale belangen in de stuurgroep. De provincie Overijssel is voornemens te participeren in de uitvoeringskosten en zorg te dragen voor de doorwerking van de werelderfgoedstatus na 2018 in het provinciale beleid.

8.4.3 Klankbordgroep Ommerschans

In de klankbordgroep Ommerschans zijn vertegenwoordigd de partijen: LTO Noord afdeling Hardenberg, LTO Noord afdeling Ommen, Plaatselijk Belang Balkbrug, Plaatselijk Belang Vinkenbuurt en de Historische Vereniging Ommerschans. Deze vijf partijen zijn tot een gezamenlijk standpunt gekomen rond de nominatie van de Ommerschans als werelderfgoed. De gemeenten Ommen en Hardenberg hebben dit standpunt unaniem overgenomen in het kader van de nominatie. Het standpunt dat is vastgelegd in een door de vijf partijen ondertekend convenant maakt het op basis van een aantal voorwaarden mogelijk het gebied fraai te houden waarbij de status als werelderfgoed voor de hele gemeenschap een opwaardering zal zijn. Partijen zetten zich in om samen vanuit ieders ambitie de Ommerschans sterker te maken. Onderdeel van de afspraak is dat de partijen als klankbordgroep voor de ontwikkeling van de Ommerschans en de bescherming van de waarden regelmatig treffen. Ook Staatsbosbeheer en de Stichting Participatie Ommerschans zitten in de klankbordgroep maar zijn geen ondertekenaars van het convenant. SBB kan daarin niet participeren omdat zij als rijksorganisatie geen lokaal beleid voert en de Stichting tekende niet omdat zij een uitvoerend orgaan is van de Vereniging Ommerschans die wel ondertekende. Daarnaast wordt na nominatie een vertegenwoordiger van Veldzicht uitgenodigd voor de bijeenkomsten. De Bestuursdienst Ommen-Hardenberg verzorgt namens beide gemeenten het secretariaat en draagt zorg voor de uitnodiging en agenda.

8.4.4 Atelier Overijssel / Oversticht

Het Oversticht is in 1925 opgericht om het ontstaan van ruimtelijke kwaliteit te bevorderen en om ruimtelijk erfgoed in stand te houden. Het Oversticht biedt beide gemeenten ondersteuning op meerdere vlakken en vervult onder meer de rol van welstand- en monumentencommissie voor beide gemeenten en levert de regioarcheoloog. Onderdeel van het Oversticht vormt het Steunpunt Cultureel Erfgoed dat onderdeel uitmaakt van een nationaal netwerk van steunpunten. Vanuit dit netwerk wordt ondersteuning geboden aan gemeenten, een platform geboden voor afstemming tussen overheden en partijen en kennis en deskundigheid rond het erfgoed bevorderd.

Het Oversticht is een van de partners in het Atelier Overijssel dat kan worden ingezet voor het realiseren van omgevingskwaliteit. In opdracht van de colleges van de gemeenten Ommen en Hardenberg heeft Atelier Overijssel in de periode 2014-2015 drie werkateliers georganiseerd over de waarden van het gebied met de klankbordgroep Ommerschans en met stakeholders uit het gebied. In de werkateliers zijn door de gebiedspartners, bewoners en gebruikers de waarden van het gebied van de Ommerschans binnen de landschappelijke context van deze kolonie vastgelegd.

Er is daarbij breed ingestoken. Er is aandacht besteed aan fysiek ruimtelijke, economische en sociaal-culturele waarden in het gebied en dat vormde de basis voor een gezamenlijke en gedeelde waardebeoordeling voor de Ommerschans en omgeving.

8.4.5 Staatsbosbeheer en Stichting Participatie Ommerschans

Op 18 oktober 2007 startte Staatsbosbeheer een participatieproces gericht op het beheer en ontwikkeling van de Ommerschans en omgeving met omwonenden en andere betrokkenen. Het enthousiasme op deze avond was groot en er werden twee participatiewerkgroepen werden geformeerd: de werkgroep water&natuur en de werkgroep cultuur&begraafplaats met daarboven een stuurgroep waarin Staatsbosbeheer, de vereniging de Ommerschans en beide werkgroepen vertegenwoordigd waren. De opdracht welke door Staatsbosbeheer aan de stuurgroep werd gegeven luidde: "Start een bewonersparticipatieproces rondom De Ommerschans, waarbij burgers uit het gebied de gelegenheid wordt geboden om mee te denken over de ontwikkeling en het beheer van het gebied. Gebruik de aanwezige creativiteit van de betrokken burgers bij het maken van plannen en de uitvoering ervan. Gebruik de inzet van burgers voor de representatie van het gebied en het beheer van het gebied. Zorg voor continuïteit nu en in de toekomst. Vind instanties, deskundigen en fondsen die een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling en het beheer van De Ommerschans." Om de geformuleerde visie te realiseren is de Stichting Participatie Ommerschans opgericht. Staatsbosbeheer blijft als eigenaar nadrukkelijk betrokken bij het proces. De Stichting Participatie Ommerschans is eigenaar van de visie en voert de regie bij het formuleren en concretiseren van de deelprojecten. Afhankelijk van de deelprojecten kunnen deze onder verantwoordelijkheid van derden (Staatsbosbeheer, gemeenten of waterschap) worden uitgevoerd. De stichting waarborgt dat hetgeen uiteindelijk gerealiseerd wordt past binnen de door bewoners en betrokkenen geformuleerde visie. Daarnaast zorgt de stichting er voor dat de enthousiaste betrokkenheid van de bewoners ook in de toekomst aanwezig blijft om kleinere projecten mede te realiseren maar ook te participeren in het beheer en in het verhaal wat doorverteld moet worden.

8.4.6 Veldzicht

Op de locatie Veldzicht is tegenwoordig het Forensisch Psychiatrisch Centrum (FPC) Veldzicht gevestigd. Het is een centrum voor transculturele psychiatrie waar vreemdelingen met psychiatrische problemen worden behandeld. De ombouw van TBS-kliniek naar FPC is begin 2016 afgerond. Met de nieuwe functie als FPC werd voorkomen dat Veldzicht zou sluiten hetgeen in 2013 dreigde te gebeuren op basis van de bezuinigingen bij het Rijk. In het beheerplan Veldzicht is deze doorontwikkeling van de instelling opgenomen. De nieuwe functie bracht binnen de instelling ook wijzigingen in de gebouwen en inrichting van het terrein met zich. Wat de doorontwikkeling voor met name de gebouwen en de uitstraling van Veldzicht op de kwaliteit van het koloniegebied is, is nog niet bekend. Veldzicht draagt bij ontwikkelingen op het terrein en aan de bebouwing, zoals bij een penitentiaire inrichtingen functioneel noodzakelijke hekken, zorg voor een goede kwalitatieve inpassing onder meer via de inschakeling van landelijk erkende landschapsarchitecten. Daarnaast geldt dat de gemeente dergelijke plannen laat toetsen door Oversticht op welstand en ruimtelijke kwaliteit.

8.4.7 Vereniging De Ommerschans

De Vereniging De Ommerschans is eind 2001 opgericht vanuit de ambitie het mooie gebied van de Ommerschans en omgeving voor de toekomst te behouden, maar ook leefbaar te houden, en de

informatie over de Ommerschans breder uit te dragen. Doel van de vereniging is het behoud en de verbetering van de landschappelijk aspecten en cultuurhistorische elementen van de Ommerschans, waarbij tevens wordt uitgegaan van de informatieve en educatieve waarden van het gebied. Het is een historische vereniging die goede contacten onderhoudt met de gemeenten, Staatsbosbeheer en het Oversticht. Een vereniging die helpt bij het onderhoud en de ontsluiting van het gebied, onderzoek verricht, educatieve programma's organiseert en de waarden van het gebied uitdraagt. De Vereniging zit in de klankbordgroep en is betrokken bij de uitwerking van de visie Ommerschans samen met de Stichting Participatie Ommerschans en Staatsbosbeheer. De vereniging is één van de initiatiefnemers en partners in het project Koloniën van Weldadigheid: Eén geschiedenis, vijf verhalen en is vanuit dit project betrokken bij de inrichting en vorming van een bezoekerscentrum Ommerschans in Hoeve 4. De vereniging heeft met subsidie van de gemeenten een educatieve publicatie over de Ommerschans uitgewerkt waaraan een educatief programma met de basisscholen is gekoppeld.

8.4.8 Eigenaren

In en om de Ommerschans is er een groot aantal private eigenaren van de gebouwen, opstallen en gronden. Deze eigenaren zijn allen in meer of mindere mate vertegenwoordigd in de klankbordgroep Ommerschans. Daarnaast worden deze eigenaren via reguliere lokale kanalen zoals kranten en websites geïnformeerd over de status van het gebied en eventuele ontwikkeling in het gebied.

8.5 Omgaan met trends en ontwikkelingen

8.5.1 Gezamenlijk zorgen voor een adequaat management

8.5.1.1 *Gemeenschappelijk en gedragen ambitie*

De Koloniën van Weldadigheid hechten grote waarde aan een gemeenschappelijk en gedragen beheer van het "cultural landscape". Vanuit de start van de nominatie heeft consensus in de aanpak en het betrekken van lokale en regionale partners alsmede de mensen die in het landschap wonen, werken, landbouw bedrijven en/of recreëren veel aandacht gekregen en dit wordt na de erkenning gecontinueerd. Het is de ambitie ook het verhaal van de geschiedenis vanaf het ontstaan van de Koloniën en de wijze waarop deze zich hebben doorontwikkeld uit te dragen en voor een breed publiek bekend en toegankelijk te maken.

De Koloniën zijn er van doordrongen dat de gezamenlijk van de zeven koloniën nodig is om deze geschiedenis goed voor het voetlicht te brengen en de partijen zijn bereid daarin nu en in de toekomst met elkaar gezamenlijk in te investeren om zo dit unieke landschap dat een bijzondere historie van Nederland en België markeert ook voor toekomstige generaties te behouden. De lange termijn strategie voor het management van de zeven Koloniën is gericht op behoud en versterking van de OUV. In de ontwikkelingsfilosofie past een strategie waarin de cultuurhistorische samenhang van de gebieden leidend is en een inspiratiebron vormt voor een duurzame ontwikkeling van deze gebieden. Met het oog hierop is ondermeer Koers op Kolonielandschap als inspiratiedocument al vroeg in het nominatieproces opgesteld. Toekomstige ontwikkelingen en trends zullen op basis van een vroegtijdige signalering waar mogelijk worden vertaald in een uniforme aanpak rekening houdende met de onderlinge verschillen tussen de koloniën en het instrumentarium van beide landen.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Vanuit het gemeenschappelijk belang en besef dat de Koloniën in gezamenlijkheid het gehele verhaal van de historie vertellen en zichtbaar maken spannen de partijen in iedere kolonie zich onder regie van de stuurgroep en de sitemanager in voor een adequaat beheer van het landschap en met de representatieve bebouwing en deze te onderhouden, te beschermen en waar nodig op onderdelen te revaloriseren.
- Gericht op het komen tot een uniforme aanpak van ontwikkelingen en trends komen deskundigen uit de partnerorganisaties tenminste één keer per jaar bijeen om de mogelijkheden daartoe te verkennen. Mogelijke thema's die op de agenda komen zijn de plaatsing van duurzame energievoorzieningen en historiserend bouwen

8.5.1.2 *Krachtdadige organisatie op basis van gezamenlijkheid*

De Koloniën van Weldadigheid kennen een gemeenschappelijke coördinatie en regie op het beheer van de zeven Koloniën. De provincie Drenthe en het Kempens Landschap (namens de provincie Antwerpen) treden op als siteholder. Bestuurlijk is er een stuurgroep ingesteld waaronder de siteholder opereert. Een Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit kan advies verlenen aan zowel de siteholder als koloniemanager. Vanuit de partijen die zitting hebben in de stuurgroep zijn menskracht en middelen vrijgemaakt voor het sitemanagement. De siteholder draagt zorg voor adequaat beheer van de Werelderfgoedsite als geheel. De siteholder zet de

activiteiten, die de kwaliteit van het werelderfgoed in stand houden en verbeteren, in gang en zorgt ook voor de communicatie, coördinatie, monitoring en periodieke rapportage. De koloniemanagers zijn verantwoordelijk voor het behoud en beheer van de property, de bufferzone, alsmede het managen van de effecten die vanuit een groter beïnvloedingsgebied mogelijk kunnen optreden. De ontwikkeling van de vier bezoekerscentra vanuit één gezamenlijk concept wordt mede vanuit private initiatieven vorm gegeven. In de Nederlandse Koloniën bestaan er klankbordgroepen waarmee op structurele basis wordt overlegd en afspraken worden gemaakt over ieders betrokkenheid bij de bescherming van de OUV, de uitvoering van managementmaatregelen, het leveren van een bijdrage aan bijvoorbeeld educatie en voorlichting en het beheer van de property. De Koloniën van Weldadigheid betrekken eigenaars, gebruikers en wetenschappers bij de ontwikkeling en uitvoering van het sitemanagement en de borging van de kwaliteit van het erfgoed. Het management biedt continuïteit van de inbreng van de omgeving en van de inbreng van bijzondere expertise bij het beheer en behoud van de kwaliteit van het erfgoed.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Beide gemeenten en de provincie (al dan niet via delegatie) dragen zorg voor een adequate vertegenwoordiging in de stuurgroep en inbreng in het programmabureau.
- Namens beide gemeenten en de provincie wordt vanuit de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg één koloniemanager benoemd.
- De gemeenten faciliteren de partners in het gebied die zorg dragen voor de inrichting en het beheer van het bezoekerscentrum.

8.5.1.3 Beheer en bescherming vanuit de overheid

De borging van de OUV van de Koloniën van Weldadigheid gebeurt voor Nederland in het nationale beleid waarbij wetten en regels zijn geregeld via twee stelsels:

- Het stelsel van de ruimtelijke ordening voor planologische bescherming.
- Het stelsel van het (onroerend) erfgoedbeleid.

Daarnaast geldt dat de natuurwaarden aanvullende beschermingsregimes kennen onder meer vanuit Europese regelgeving zoals Natura 2000.

In Nederland wordt momenteel de wetgeving voor ruimtelijke ordening en erfgoed vereenvoudigd en meer integraal gemaakt. De nieuwe Erfgoedwet (voorheen onder andere de Monumentenwet) is op 1 juli 2016 van kracht geworden. Deze wet richt zich wat betreft het onroerend erfgoed op het behoud, de bescherming en het herstel van de gebouwde of aangelegde objecten (rijksmonumenten) en archeologische monumenten. In Nederland verloopt de ruimtelijke bescherming van de erfgoedwaarden tot 2019 via de Wet ruimtelijke ordening (Wro). De nieuwe Omgevingswet, die de ruimtelijke bescherming van erfgoedwaarden in de toekomst regelt, zal ingaan in 2019. Naast de Erfgoedwet en Omgevingswet verandert per 1 januari 2017 ook de wetgeving op natuurgebieden. De nieuwe Wet natuurbescherming vervangt per die datum de vigerende Natuurbeschermingswet, Flora- en Faunawet en Boswet en gaat op termijn deel uitmaken van de Omgevingswet. Vanuit deze wet wordt mede bijgedragen aan het behoud van de natuurwaarden die zijn gerelateerd aan de OUV.

Deze veranderingen in de wetgeving leiden tot veranderingen in het toekomstige instrumentarium dat in aanzet meer integraal en gebundeld van karakter wordt. Hiermee is en wordt de bescherming van erfgoed (gebouwde monumenten, archeologie, gebieden), natuur en landschap en de doorwerking daarvan in provinciale en gemeentelijke omgevingsvisies, omgevingsplannen en omgevingsvergunningen in Nederland geborgd, alsmede de afstemming op de waterbeheerplannen van de waterschappen.

Mochten niet-verwachte, grootschalige ontwikkelingen zich aandienen die mogelijk een impact hebben op de OUV van de site, dan zal hiervoor een Heritage Impact Assessment worden uitgevoerd. De uitkomsten van de HIA worden betrokken bij de besluitvorming over de locatie en de uitvoering van de ontwikkeling.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Door het Rijk wordt overwogen de Koloniën van Weldadigheid op basis van de instructiebepaling "werelderfgoed" in de Omgevingswet bescherming te bieden. In samenspraak met de betrokken provincies, gemeenten en stakeholders zal het Rijk tot een uitwerking van deze instructiebepaling komen. Het doel hiervan is om samenhang in de beleidsdoorwerking te realiseren in alle provincies en gemeenten.
- De koloniemanagers en sitemanager belast zijn met een vroegtijdige signalering van ontwikkelingen met een mogelijke impact op de OUV.
- De koloniemanager via de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg zorg draagt voor een goede inbreng van deskundigen bij de jaarlijkse werkbijeenkomst van deskundigen gericht op het tijdig signaleren van ontwikkelingen en trends en het komen tot uniforme maatregelen ter bescherming van de OUV op dergelijke ontwikkelingen en trends.
- De Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit wordt advies gevraagd op ontwikkelingen en trends met een mogelijke impact op de OUV en waar nodig wordt nader onderzoek uitgezet (HIA).

8.5.1.4 Bescherming natuurwaarden

In de Nederlandse Koloniën behoren delen van de kern- en bufferzone tot het Natuurwerk Nederland, waardoor de natuurwaarden van deze gebieden zijn beschermd. Dit is ook van toepassing voor de Ommerschans, waardoor deze kolonie deel uitmaakt van een netwerk van natuurgebieden. Voor Ommerschans is met het oog op de natuurwaarden uitgebreid ecologisch onderzoek gedaan waarbij ook specifiek is gekeken naar natuurwaarden vanuit de periode van de Maatschappij van Weldadigheid.

8.5.1.5 Revalorisatie van landschap, natuur en bebouwing

Zowel in België als in Nederland wordt voor de Koloniën vanaf het begin van de 21ste eeuw – vanuit een langetermijnvisie - grootschalig geïnvesteerd in het behoud en revalorisatie van de structuur van het landschap en de bebouwing. Hierbij wordt veel aandacht geschonken aan duurzame exploitatie en lokale bedrijvigheid, passend in de cultuurhistorische essentie van de gebieden. In de Nederlandse Koloniën ligt de focus op de herbestemming van leegkomende panden vooraleer over te gaan tot restauratie. Daarbij past een herbestemming in lijn met landschappelijke structuren en de geschiedenis (landbouw(innovatie), zorg, opvang, educatie, detentie, recreatie) van de koloniën. In Ommerschans is stevig geïnvesteerd in het beter zichtbaar

en beleefbaar maken van het landschap en bebouwingsstructuren van de oude schans inclusief aspecten uit de kolonietijd ook via archeologisch onderzoek.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- De vondsten vanuit het archeologisch onderzoek worden na categorisering komende jaren worden tentoongesteld.

Continueren bestaand beleid

- Het Waterschap en Staatsbosbeheer stemmen in goed overleg de aanpak voor het herstel en het beheer en onderhoud van grachten en sloten rond de Ommerschans af.
- Staatsbosbeheer draagt zorg voor het bestendigen van deze revalorisatie die samen met de Stichting Participatie Ommerschans is uitgevoerd. In Ommerschans is stevig geïnvesteerd in het beter zichtbaar en beleefbaar maken van het landschap en bebouwingsstructuren van de oude schans inclusief aspecten uit de kolonietijd.

8.5.2 State of Conservation

8.5.2.1 *Instandhouding en beheer*

Beschermd dorpsgezicht en aanwijzing rijksmonumenten

Voor de Kolonie Ommerschans geldt dat de property in het kader van de nominatie volledig gelijk is aan de begrenzing van het beschermd dorpsgezicht Ommerschans. Door deze keuze geldt voor de property dat de kernwaarden uit de OUV afdoende beschermd zijn op basis van de aanwijzing tot beschermd dorpsgezicht. De belangrijkste attributes zijn waar het bouwwerken betreft aanvullend beschermd doordat ze zijn aangewezen als rijksmonument. De gebouwen verkeren allen in een redelijk goede staat van onderhoud. Voor enkele van deze gebouwen liggen er in de toekomst plannen voor herbesteding. Voor de schans en omgeving zijn op basis van een visiedocument werkzaamheden in gang om de cultuurhistorische waarden en landschappelijke structuur en herkenbaarheid te versterken en de beleefbaarheid te vergroten.

De status van beschermd dorpsgezicht en/of rijksmonument is verankerd in de vier bestemmingsplannen en het welstandsbeleid van beide gemeenten. Dit is gedaan door in deze plannen een dubbelbestemming cultuurhistorische waarden op te nemen. Dit betekent dat ontwikkelingen in de property altijd worden getoetst aan de cultuurhistorische waarden en voor deze ontwikkelingen bij de toetsing van een omgevingsvergunning voor bouw of sloop altijd de hoogste welstandsbepalingen gelden. De OUV en attributes zijn in aanzet beschermd op basis van de aanwijzing beschermd dorpsgezicht en rijksmonument. De status als beschermd dorpsgezicht heeft ook doorwerking gekregen in met name de bestemmingsplannen en het welstandsbeleid van beide gemeenten.

De criteria uit de OUV en attributes zijn in het kader van de nominatie als werelderfgoed uitgewerkt en derhalve is het niet zo dat deze exact op die manier zijn verwoord in het beschermd dorpsgezicht en de plannen en overige beleidskaders van beide gemeenten. Dit geldt in mindere mate ook voor de plannen van het waterschap, Staatsbosbeheer en andere groeperingen in het gebied. Wat betreft de provincie is het zo dat de Ommerschans tot dusver niet expliciet in de

provinciale plannen is vermeld en het gebied meer op basis van algemenere beleidsuitgangspunten inzake ruimtelijke kwaliteit wordt beschermd.

Visie Stichting Participatie Ommerschans

Voor deelgebieden binnen het beschermd dorpsgezicht zijn afzonderlijke visies en beheer- en ontwikkelingsplannen opgesteld die zijn gericht op het behouden, beschermen en waar het kan versterken van de zichtbaarheid en beleefbaarheid van het erfgoed en de aanwezige waarden. De belangrijkste is de visie en het beheer en onderhoudsplan van de Stichting Participatie Ommerschans voor Ommerschans en omgeving die in samenwerking met Staatsbosbeheer, gemeente en waterschap is opgesteld en wordt uitgevoerd. In de visie en werkzaamheden die daaruit volgen zijn drie tijdslagen onderscheiden, waaronder de kolonietijd.

Staatsbosbeheer voert in samenwerking met de Stichting werkzaamheden uit om de structuur en herkenbaarheid van het gebied van de Ommerschans (schans en directe omgeving) te versterken door het uitvoeren van diverse landschappelijke en bodemroerende ingrepen betreffende zowel de vesting- als de kolonietijd, maar ook maatregelen gericht op het verbeteren van de verkeersveiligheid in het gebied. Belangrijke ingrepen wat betreft de vestingtijd zijn:

- Verwijderen van begroeiing en bomen
- Uitbaggeren grachtdeel rond het ravelijn en de vestinggracht
- Uitgraven deel van de gedempte vestinggracht
- Renoveren wallen aan de oostzijde van de schans
- Opknappen bastion bij de noordentree.

Belangrijk ingrepen wat betreft de kolonietijd zijn:

- Zichtbaar maken fundering van het bedelaarsgebouw en bijgebouwen bedelaarstijd
- Plaatsen lijkhuisje en toegangshek begraafplaats
- Herstellen van de padenstructuur begraafplaats
- Herstellen schansgracht aan de noordzijde van de begraafplaats
- Zichtbaar maken bedelaarsgraven en herstel graf familie Mol
- Restaureren van de ijskelder
- Hertellen eikenlanen.

De maatregelen zijn afgerond voor 2018 en maken vanaf dan onderdeel uit van het reguliere beheer en onderhoudsplan van Staatsbosbeheer voor het gebied Ommerschans.

Overige beheer en onderhoudsplannen

Ook Veldzicht heeft een eigen beheer en onderhoudsplan en dat geldt evenzo voor de gemeenten voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte en het waterschap voor het integrale beheer van het watersysteem.

Draagvlak in het gebied

Er is een breed draagvlak voor het verkrijgen van een werelderfgoedstatus voor het gebied dat is aangewezen als beschermd dorpsgezicht en het behoud van de waarden in het omliggende gebied waar landbouw en de verdere ontwikkeling ervan het primaat heeft. Dit draagvlak is vastgelegd in een convenant dat is afgesloten tussen de LTO afdelingen Ommen en Hardenberg, de Plaatselijke belangen Balkbrug en Vinkenbuurt en de Vereniging Ommerschans met beide gemeenten.

Openheid en structuur landschap buiten het beschermd dorpsgezicht

Aan de noordzijde van het beschermd dorpsgezicht en deels in het beschermd dorpsgezicht wordt de nieuwe woonwijk Sluis V gerealiseerd. Het plangebied omvat ten zuiden van de Boslaan het beschermd dorpsgezicht. Voor dit deel van het plan geldt de dubbelbestemming Waarde – beschermd dorpsgezicht. De gronden in dit deel van het plangebied zijn mede bestemd voor het behoud, herstel en de uitbouw van de cultuurhistorische en ruimtelijke waarden in het gebied. Het betreft een plan voor woningbouwontwikkeling dat dateert van voor de ambitie de Ommerschans te nomineren als werelderfgoed. Het plan is onomkeerbaar en de woningen zijn na verwachting gerealiseerd in 2018. In het plan is voorzien in het handhaven en op onderdelen versterken van enkele weg- en laanstructuren.

Voor ontwikkelingen buiten de property in het buitengebied geldt het vigerende ruimtelijk beleid op basis van de bestemmingsplannen als belangrijkste kader. Deze plannen kennen wat betreft het buitengebied in respectievelijk Ommen en Hardenberg een belangrijk primaat toe aan de landbouw en de verdere ontwikkeling van deze functie. Voor het in Ommen gelegen Landbouwontwikkelingsgebied kent het vigerende ruimtelijk beleid in het kader van de reconstructie ruime mogelijkheden voor verdere schaalvergroting, modernisering en intensivering van de landbouw. Ook voor dat gebied gelden op basis van het vigerende ruimtelijk beleid echter eisen op het niveau van de bouwblokken en zijn onder meer de wegenstructuur, bermen en watergangen (1^e en 2^e niveau) functioneel bestemd. De watergangen vallen bovendien daarnaast onder de werking van de Keur en Legger van het Waterschap. De landbouwfunctie in het buitengebied past bij het karakter van de Koloniën van Weldadigheid en de erfgoednominatie en borgt in combinatie met de vigerende bestemmingsplannen en het provinciale Omgevingsbeleid de openheid van het omliggende gebied en de aanwezige structuur in het landschap die ook daar is terug te voeren op de ontginning uit de tijd van de Maatschappij van Weldadigheid.

8.5.2.2 Managementopgave instandhouding en beheer

Rijk

Na verkrijging van de werelderfgoedstatus zal het rijk de Koloniën van Weldadigheid, waaronder de kolonie Ommerschans als zodanig benoemen en opnemen in het Bor. Dit is aanvullend op de reeds bestaande beschermde status als beschermd dorpsgezicht en de bescherming van individuele objecten als rijksmonument. Hiermee krijgt het Rijk een handvat om het werelderfgoed waar nodig te faciliteren bij het behouden van de status en kan indien dat onverhoopt aan de orde is het Rijk ook interveniëren op ontwikkelingen die een bedreiging vormen voor deze status c.q. een onacceptabele inbreuk op de OUV inhouden. Het huidige beleid van de beide gemeenten en de verankering van dat beleid in onder meer ruimtelijke plannen en erfgoedinstrumenten voorziet in een afdoende bescherming van de in de Ommerschans aanwezige en te beschermen cultuurhistorische en landschappelijke waarden.

Provincie Overijssel

De provincie Overijssel heeft inmiddels aangegeven de nominatie van de Koloniën van Weldadigheid te steunen en daarin te willen participeren. In de Omgevingsvisie en de Cultuurnota van de provincie Overijssel worden de Maatschappij van Weldadigheid en de koloniën Ommerschans en Willemsoord niet expliciet bij naam genoemd. Dit is een omissie. Met name het niet benoemen van de beide koloniën in het cultuurbeleid kan gevolgen hebben bij

subsidieregelingen voor herbestemming, de restauratie van monumenten en de prioriteitsstelling van de Stichting Monumentenwacht. Nu kennen de monumenten in Ommerschans en Willemsoord bij de provincie geen prioriteit. In het kader van de nominatie is het zaak dat de provincie Overijssel zich inspannt om het cultureel erfgoed van de Koloniën van Weldadigheid expliciet te benoemen in het provinciale omgevings- en cultuurbeleid. Dit geldt dus ook voor de Kolonie Ommerschans in de gemeenten Ommen en Hardenberg.

Gemeenten Ommen en Hardenberg

Omdat de vigerende bescherming in de ruimtelijke plannen en het ruimtelijk en erfgoed instrumentarium nog is gebaseerd op de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht ligt er voor de beide gemeenten een opgave tot actualisering. Dit omvat het in lijn brengen van ruimtelijke en erfgoed visies, beleidsnota's, plannen, verordeningen en kaarten met de formuleringen en criteria uit de OUV. Doel is er zorg voor te dragen dat de OUV, kaarten betreffende de begrenzing en de lijsten van de attributes op goede wijze worden geïntegreerd in de sturingsinstrumenten van beide gemeenten. Dit betreft de omgevingsvisies, de erfgoed-/cultuurnota's, de bestemmingsplannen en, waar aan de orde, achterliggende beeldkwaliteitplannen en -visies en kaarten. Het zijn aanpassingen die gegeven het geldende beschermingsniveau niet op stel en sprong hoeven te worden doorgevoerd maar bij herziening of actualisatie van plannen, nota's en kaarten kunnen worden doorgevoerd. Op dat moment kan ook worden bezien of de huidige versnippering wat betreft het van toepassing zijn van vier verschillende bestemmingsplannen en drie verschillende erfgoed- en welstandsnota's kan worden ondervangen door het onderling afstemmen van planteksten of door het komen tot een plan voor de property c.q. het beschermd dorpsgezicht Ommerschans en omgeving.

Wat betreft het bestemmingsplan Sluis V ligt is de inpassing in het landschap van deze nieuwbouwlocatie verder te verbeteren met mitigerende maatregelen. Deze kan bestaan uit het aanbrengen van een groene afscheiding aan de Boslaan als markering van de grens van het koloniegebied en ter versterking van de historische structuur in de nabijheid van Hoeve 8 en de Eerste Schansweg.

In de bestemmingsplannen van beide gemeenten ligt wat betreft het aan het beschermd dorpsgezicht grenzende buitengebied de focus op de landbouw. Een aanzienlijk deel van dat buitengebied heeft de status landbouwontwikkelingsgebied. De openheid van het omliggende agrarisch gebied wordt vanuit de vigerende bestemmingsplannen en de agrarische functie afdoende beschermd. Ook de in delen van het buitengebied aanwezige orthogonale structuur van wegen, sloten en lanen is specifiek bestemd in het bestemmingsplan buitengebied Ommen en het veegplan. Het vigerende beleid uit de bestemmingsplannen geldt voor deze gebieden. Dat vigerende beleid biedt ruimte aan de ontwikkeling van de landbouw maar houdt tegelijkertijd in dat nieuwe initiatieven die niet passen binnen de kaders van het vigerende bestemmingsplan worden beoordeeld op onder meer de ruimtelijke kwaliteit en hoe een dergelijk initiatief zich voegt in de aanwezige landschapsstructuur, zoals vastgelegd in landschapsplannen, GOP (Ommen) en Landschapsidentiteitskaarten (Hardenberg) en rekening houdt met de specifieke functionele bestemming van wegen en watergangen. In alle gevallen gaat het daarbij om maatwerk.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- De provincie Overijssel en Ommen en Hardenberg zijn in overleg met elkaar over de vraag op welke wijze de cultuurhistorische waarden van de Ommerschans in de toekomst kunnen worden opgenomen in de provinciale Omgevingsvisie en het Cultuurbeleid van de provincie.

Continueren bestaand beleid

- Het provinciale beleid van Overijssel biedt vanuit het beginsel dat ruimtelijke ontwikkelingen waarbij af wordt geweken van de omgevingsvisie gepaard dienen te gaan met een versterking van de ruimtelijke kwaliteit op basis van de Catalogus Gebiedskenmerken een grondslag voor bescherming van de OUV.
- In de bestemmingsplannen is voor het beschermd dorpsgezicht een dubbelbestemming cultuurhistorie opgenomen, welke nog moet worden geharmoniseerd met de OUV.
- De openheid van het omliggende gebied en de daarbinnen gelegen orthogonale lijnstructuren van wegen en sloten is beschermd vanuit het vigerende bestemmingsplan op grond van functionele bestemmingen.
- Voor sloop en verbouw gebouwen en objecten in gebied beschermd dorpsgezicht en bouwwerken met een (rijks)monumentenstatus is een Wabo omgevingsvergunning nodig. Daarbij gelden specifieke welstandsbepalingen.
- Het kappen van bomen is vergunningplichtig op grond van de kapverordening.

8.5.3 Factoren met impact op de Ommerschans

8.5.3.1 Ontwikkelingen en trends met impact op de Ommerschans

In het kader van het managementplan zijn alle ontwikkelingen en trends in beeld gebracht die nu of later van invloed kunnen zijn of worden op de OUV van de Ommerschans. Per relevant geachte ontwikkeling of trend is naast een korte beschrijving ook ingegaan op de managementopgave en te treffen maatregelen.

Bedrijvigheid

Belangrijkste ontwikkeling is hier de herbestemming en het hergebruik van vrijstaande agrarische gebouwen. In het kader van deze herbestemming kunnen zich hierin nieuwe vormen van bedrijvigheid ontwikkelen met mogelijk een impact op het koloniegebied. Ook is er nog beperkt ruimte nabij het gebied voor de vestiging van nieuwe bedrijvigheid. De aard en omvang van deze bedrijvigheid in her te gebruiken bebouwing en nieuwbouw is voor de OUV naar verwachting niet aan de orde. Indien zich effecten voordoen, dan zijn die uiterst beperkt en goed inpasbaar door het stellen van nadere eisen aan de inrichting, ruimtelijke inpassing en ontsluiting. Het betreft in alle gevallen bedrijvigheid met een lagere milieubelasting (tot milieucategorie 3).

Op de middellange termijn blijft er enige onzekerheid over de toekomst en het toekomstig gebruik van Veldzicht (10 jaar). De sluiting van Veldzicht is met de recente herbestemming tot FPC voorlopig afgewend. Ook op kortere termijn kan de verandering van functie leiden tot herbestemming van bepaalde gebouwen op het terrein en in de omgeving van Veldzicht. Dit geldt onder meer voor het gebruik van een boerderij midden in het gebied. Deze herbestemming zal, wanneer aan de orde, moeten passen binnen de eisen die vanuit de OUV en het beschermd dorpsgezicht gelden. Het is echter zaak te komen tot een gestructureerd overleg met Veldzicht

over de ontwikkelplannen, plannen tot herbestemming en het beheer en onderhoud van Veldzicht in relatie tot een status als werelderfgoed.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Voornemen is met Veldzicht te komen tot een gestructureerd overleg betreffende de ontwikkelplannen, plannen tot herbestemming en het beheer en onderhoud van terrein en gebouwen.

Continueren bestaan beleid

- Bij nieuw vestiging van bedrijven of herbestemming van gebouwen bieden de bestemmingsplannen en welstandseisen voldoende mogelijkheden tot een goede inpassing in relatie tot het beschermd dorpsgezicht en de OUV.

Wonen

De belangrijkste ontwikkeling was de realisatie van de woonwijk Sluis V met circa 85 woningen. De nieuwbouwlocatie is gerealiseerd op het moment van nominatie. In het plan is voorzien in het doortrekken van enkele structurelementen uit het koloniegebied (laanstructuren), welke ook zijn gerealiseerd. De inpassing van het plan ten opzichte van het werelderfgoed maakte geen onderdeel uit van het inrichtingsplan. Dat kon ook niet omdat het plan dateert van voor de ambities de Koloniën van Weldadigheid te nomineren als UNESCO werelderfgoed. Eerder is al benoemd dat de inpassing van deze nieuwbouwlocatie valt te verbeteren door het treffen van aanvullende mitigerende maatregelen in de vorm van het aanbrengen van een groene afscheiding aan de Boslaan als markering van de grens van het koloniegebied en ter versterking van de historische structuur in de nabijheid van Hoeve 8 en de Eerste Schansweg.

In de property Ommerschans zijn geen nieuwbouwplannen voorzien en op grond van de vigerende bestemmingsplannen zijn deze ook uitgesloten. Op termijn kan een aandachtspunt zijn dat er ontwikkelingsdruk komt op een terrein ten oosten van de Eerste Schansweg en ten zuiden van de Boslaan (gronden in het bezit van een commerciële ontwikkelaar). De gemeente wil geen woningbouw toestaan en derhalve geen medewerking verlenen om de huidige agrarische bestemming te wijzigen. De huidige bestemming in het bestemmingsplan is agrarisch onbebouwd en voorziet niet in een omzetting van de functie naar woningbouw.

Een deel van de kern van Balkbrug is welstandsvrij. Het betreft het bestaande woongebied van Balkbrug dat buiten het beschermd dorpsgezicht ligt. Welstandsvrij houdt in dat aan en bij de bestaande bebouwing beperkt kan worden verbouwd en uitgebreid. Impact op de OUV is hiervan niet direct te verwachten. Bezoekers die via de kern Balkbrug het gebied in gaan zullen dergelijk bouwwerken als een normaal onderdeel van de kernbebouwing van Balkbrug ervaren. Voor de bebouwing binnen het beschermd dorpsgezicht geldt wel het hoogste welstandsniveau van toetsing.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- Nagaan of de inpassing van de nieuwbouwlocatie Sluis V valt te verbeteren door het treffen van aanvullende mitigerende maatregelen in de vorm van het aanbrengen van een groene afscheiding aan de Boslaan als markering van de grens van het koloniegebied en ter versterking van de historische structuur in de nabijheid van Hoeve 8 en de Eerste Schansweg.

Continueren bestaand beleid

- Het bestemmingsplan sluit nieuwbouwlocaties in de property c.q. beschermd dorpsgezicht uit.
- Het bestemmingsplan voorziet niet in de mogelijkheid tot omzetting van de functie agrarisch naar woningbouw op het terrein ten oosten van de Eerste Schansweg en ten zuiden van de Boslaan.

Recreatie en toerisme

De aanleg van recreatieve voorzieningen in de sfeer van verblijfsrecreatie is niet voorzien in het gebied of hooguit kleinschalig in de vorm van een B&B. Op beperkte schaal zullen enkele horecafaciliteiten worden ingericht in het gebied en een bezoekerscentrum. Deze ontwikkelingen zijn kleinschalig en passen binnen het draagvermogen van het gebied voor recreatie en toerisme. Deze ontwikkelingen worden op basis van het bestemmingsplan getoetst op basis van de dubbelbestemming die geldt vanuit het beschermd dorpsgezicht en kent de hoogste vorm van welstandstoetsing. Dit geldt ook indien een dergelijke ontwikkeling plaatsvindt in of bij een van de attributen die tevens de status rijksmonument kent.

Op recreatief gebied schuilt er een beperkt risico in de verrommeling van het landschap door private eigenaren die op hun terrein de verkaveling aanpassen, hekken plaatsen en paardenbakken aanleggen. Dit zijn ingrepen in het landschap die lastig zijn te reguleren en wel impact hebben op de beleefbaarheid van het landschap en met name tot een andere beleving van de openheid van het gebied kunnen leiden. Deze ontwikkeling is naar verwachting kleinschalig en kan voor een deel worden gereguleerd via de omgevingsvergunning.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Kleinschalige uitbreiding en ontwikkeling van recreatieve voorzieningen die passen bij het draagvermogen van het gebied zijn in aanzet mogelijk en worden getoetst op de dubbelbestemming en moeten voldoen aan geldende hoge welstandsbepalingen.

Veranderend agrarisch gebruik

In het gebied van het beschermd dorpsgezicht en het aangrenzende gebied is een vrijwillige kavelruil geweest die eind 2013 succesvol is afgerond. Het gebied is dus verkaveld conform de wensen van de agrariërs en er zijn geen signalen dat er behoefte tot verdere herverkaveling is.

Een deel van het oorspronkelijke door de Maatschappij van Weldadigheid in ontginning gebrachte gebied is aangewezen als Landbouwontwikkelingsgebied (LOG). In dit LOG gebied is in aanzet de nieuw vestiging van bedrijven mogelijk, maar de verwachting is niet dat dit zich in het gebied nog gaat manifesteren. Het LOG is nadrukkelijk bedoeld als locatie waar de ruimte geboden wordt aan de schaalvergroting en modernisering van de landbouw. De bouwblokken bieden in de LOG ruimte tot 3 ha voor de aanleg van meer en grotere schuren, de ontwikkeling van intensieve veehouderij

en de bouw van silo's van 8 tot 10 meter hoog. Ook de bouw van teeltondersteunende voorzieningen is mogelijk maar wel vanuit het bestemmingsplan aan kaders gebonden. De openheid van het omliggende landschap en landschappelijke structuren als wegen, bermen en watergangen zijn vanuit het bestemmingsplan, de Keur en Legger van het waterschap en het belang van de agrariërs inzake onder meer een goede waterhuishouding, op basis van het vigerende beleid, beschermd. Dat er op de bouwblokken ontwikkelingen plaats kunnen vinden met enige impact op de beleving van het landschap is inherent aan de LOG-functie van het omliggende gebied. Ook in het niet tot het LOG behorende omliggende buitengebied zijn er bij de landbouw ontwikkelingen in de sfeer van schaalvergroting en modernisering aan de orde. Ook hier zijn deze ontwikkelingen mogelijk en worden ze gereguleerd vanuit de vigerende ruimtelijke plannen.

In aanzet geldt de tendens van schaalvergroting en modernisering ook voor de ontwikkeling van de bedrijven die binnen het beschermd dorpsgezicht liggen. Met name voor deze bedrijven geldt ook de optie van verbreding van de bedrijfsvoering met nieuwe neventakken van inkomsten. Voor ontwikkelingen binnen het beschermd dorpsgezicht geldt dat deze nadrukkelijk worden getoetst op de inpasbaarheid van die ontwikkelingen op de kaders en eisen die vanuit het beschermd dorpsgezicht en na nominatie, de OUV gelden.

De ontwikkelingen buiten het beschermde dorpsgezicht hebben voornamelijk betrekking op aanpassingen binnen de agrarische bouwblokken in het buitengebied. Voor deze bouwblokken en initiatieven gelden in het hele buitengebied de kaders uit de vigerende bestemmingsplannen. Er dienen zich ook ontwikkelingen aan rond de bestaande agrarische bebouwing. Dit betreft:

- De sanering van asbestdaken die kan leiden tot sloop nieuwbouw of andere vormen van dakbedekking waaronder zonnepanelen. Effect hiervan kan zijn een andere uitstraling en beleving van het landschap.
- Het ontstaan van nieuwe open stalsystemen in de veehouderij waarbij er sprake is van een aanzienlijke verandering in de verlichting op de agrarische bedrijven. Deze effecten gelden vooral 's nachts wanneer er weinig bezoekers in het gebied zijn en dus geen impact is te verwachten op de beleefbaarheid van het gebied. De verlichting sec doet geen afbreuk aan andere aspecten uit de OUV.
- Functieverandering van agrarische bedrijfsgebouwen omdat een deel van de agrarische gebouwen leeg komt te staan.

Bovengenoemde ontwikkelingen moeten passen binnen de kaders van de bestemmingsplannen. De impact van deze veranderingen lijkt, met uitzondering van verlichting, goed landschappelijk inpasbaar te kunnen plaatsvinden. Significante effecten op de OUV worden niet verwacht.

Veranderingen in de teelten op de agrarische percelen zijn niet uitgesloten in bestemmingsplannen. De kans dat dit zich daadwerkelijk gaat manifesteren is echter uiterst beperkt. De mogelijkheid lijkt dan ook meer theoretisch van aard. Bovendien zijn uitsluitend teeltveranderingen die leiden tot een vermindering van de openheid van het landschap in potentie een bedreiging voor de OUV. Het in het gebied realiseren van dat soort teeltwijzigingen (boomkwekerij, olifantengras voor biomassa) ligt niet in het verschiep.

Managementmaatregelen

Continueren bestaande beleid

- Ontwikkelingen in de landbouw en de LOG moeten passen binnen de kaders van de vigerende bestemmingsplannen. De impact van de te verwachten veranderingen lijkt, met uitzondering van verlichting, goed landschappelijk inpasbaar te kunnen plaatsvinden.
- Voor het deel van de LOG gelegen in het beschermd dorpsgezicht geldt de dubbelbestemming cultuurhistorie.

Infrastructuur en verkeer

Bij de infrastructuur kan onderscheid worden gemaakt in twee typen infrastructuur. Enerzijds de verkeersinfrastructuur van wegen, fiets en wandelpaden en anderzijds de infrastructuur van tal van nutsvoorzieningen voor telefonie, data en de energievoorziening. Op het water wordt apart ingegaan bij integraal waterbeheer.

Verkeersinfrastructuur

De bestaande verkeersinfrastructuur in het gebied is qua structuur specifiek bestemd en daarmee zijn er geen wijzigingen in de structuur van de wegen te voorzien. De weginfrastructuur in het gebied is wel in toenemende mate te smal voor de ingevolge de schaalvergroting in de landbouw inclusief de loonwerkerbedrijven, steeds grotere landbouwvoertuigen. Dit leidt ertoe dat bermen kapot worden gereden en er fricties ontstaan in de sfeer van de verkeersveiligheid tussen landbouwverkeer en het overige verkeer. De enige beperking in de weginfrastructuur is daarmee de breedte van de weg. Als onderdeel van de uitwerking van de visie Ommerschans lag er de wens de verkeersveiligheid van de Balkerweg aan te pakken.

In de nabijheid van de Ommerschans wordt de N377 in samenhang met de N340 aangepakt. Dit betreft het veranderen van kruising in Balkbrug en de aanleg van een tunnelbak. Deze ontwikkeling heeft geen impact op de OUV of het koloniegebied. Deze ontwikkeling zal na realisatie leiden tot een vermindering van het sluipverkeer aan de noordzijde van het beschermd dorpsgezicht, maar dit effect zal worden gedempt door de verkeersbeweging van en naar de nieuwbouwwijk Sluis V.

Ontwikkelingen in de nutsvoorzieningen

Op ruime afstand van de Ommerschans staat de ontwikkeling van een windmolenpark gepland. Dit is het windmolenpark Dedemsvaart Zuid (Driehoek). De windmolens die er worden geplaatst krijgen een ashoogte van 100 en tip hoogte van 150 meter en zijn dus op grote afstand zichtbaar. De dichtsbij het gebied gelegen masten staan op circa 4 kilometer. De masten zijn naar verwachting op grote afstand zichtbaar vanuit sommige locaties in het koloniegebied. In het MER Veenpark Veenwieken heeft een beoordeling van de impact op het landschap en de cultuurhistorie plaatsgevonden. In het MER is gesteld dat er impact op het landschap is maar dat deze op basis van mitigerende maatregelen en de keuze voor variant met lager nokhoogte dan maximaal 135 meter (uiteindelijk gekozen voor 100 meter ashoogte) wordt beperkt. Wat betreft de cultuurhistorische impact wordt gesteld dat deze er niet is omdat er binnen een ruime afstand van het plangebied geen beschermde monumenten of beschermde dorpsgezichten zijn gelegen. Op het moment van nominatie zijn de plannen voor het windmolenpark al in het stadium van realisatie en daarmee als een gegeven te beschouwen. Onderdeel van het MER was ook het inschatten van de visuele impact van de molens in het landschap. Het is evident dat de molens op grote afstand als

cluster zichtbaar zijn maar een negatieve impact op de beleving wordt niet verwacht (meetpunt is daarbij de N-weg die tussen het plangebied voor de windmolens en het koloniegebied is gelegen. De eventuele zichtbaarheid vanuit het koloniegebied wordt in het tussenliggende landschap ook beperkt door landschapsstructuren (bossages, bomenrijen en de N-weg). Op basis van het MER geldt dat het op ruim 4 km gelegen windmolenpark geen directe impact op de OUV kent.

In het gebied van de Ommerschans zelf zullen zich meerdere kleinschalige ontwikkelingen manifesteren rond de aanleg van breedbandverbindingen, beheer en onderhoud van de riolering en mobiele telefonie en data (aanleg van masten). Met name de masten en ook de kastjes ter ondersteuning van het breedbandnetwerk zullen goed ruimtelijk en landschappelijk moeten worden ingepast. Ook de aanleg van zonnepanelen op daken of op de grond is een trend.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- In samenspraak met de andere koloniën zal worden overlegd over de wijze waarop zonnepanelen in het koloniegebied op of nabij gebouwen kunnen worden ingepast.

Continueren bestaande beleid

- De gemeenten hebben geen plannen om het lokale wegennet verder aan te pakken en/of te verbreden.
- De reconstructie van de N377 in samenhang met de N340 zal na realisatie leiden tot een vermindering van het sluipverkeer aan de noordzijde van het beschermd dorpsgezicht.
- In het MER Windmolenpark Veenwieken is de impact op cultuurhistorie en landschap beoordeeld en aangegeven dat deze op basis van mitigerende maatregelen wordt beperkt, onder meer door het toepassen van molens met een lagere ashoogte dan de maximale ashoogte van 135m die als variant is beoordeeld.
- Masten voor telefonie worden ruimtelijk en landschappelijk ingepast en bij voorkeur in de kern Balkbrug en dus buiten het beschermd dorpsgezicht aangelegd.

Erfgoed en archeologie

Voor de Ommerschans is uitgebreid archeologisch onderzoek verricht. Ook zijn er bij de uitvoering van de werkzaamheden in het kader van de visie op de ontwikkeling Ommerschans van de Stichting Participatie Ommerschans veldwerkonderzoeken uitgevoerd. Onderdeel van de werkzaamheden is ook het weer zichtbaar en beleefbaar maken van verdwenen onderdelen van de vesting en de bedelaarskolonie. Dit gebeurt in samenspraak met de regioarcheoloog van het Oversticht. De aandacht voor de archeologie is in de Ommerschans expliciet aanwezig maar is beleidsmatig nog beter en steviger te verankeren. Ook blijven er vraagstukken over de wijze waarop vondsten die in en om de Ommerschans zijn gedaan toegankelijk kunnen worden gemaakt voor het publiek. Een deel van de vondsten zal mogelijk in het bezoekerscentrum worden getoond. Op bijzondere locaties in de schans wordt via informatiepanelen en het zichtbaar maken van oude fundamenteën en bestrating gevisualiseerd wat er heeft bestaan en waarvan nu nog restanten in de ondergrond zijn te vinden. Bij het zichtbaar maken van de in de ondergrond aanwezige restanten speelt ook de fasering een rol. In de Ommerschans zijn er immers archeologische vondsten gedaan van ver voor de Maatschappij van Weldadigheid. Schansperiode, bedelaarsperiode en Veldzicht bijten elkaar niet, maar het zichtbaar maken van de ene fase kan de andere fase overschaduwen. De OUV zullen een belangrijk criterium vormen bij het maken van keuzes op dit punt.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- In en rond de Ommerschans is uitgebreid archeologisch onderzoek gedaan inclusief het doen van opgravingen. Een deel van de vondsten zal worden getoond in het nieuw in te richten bezoekerscentrum

Natuur en landschap

Een deel van het koloniegebied maakt onderdeel uit van de Ecologische Hoofdstructuur in de provincie Overijssel. Dit is een kans maar kan ook een bedreiging vormen voor de OUV. De keuze en begrenzing van deze EHS sloot aan bij de inrichting en oorspronkelijke structuur van het gebied. Een deel van de structuur is ingericht maar inmiddels is de EHS in het gebied als robuuste verbindingzone komen te vervallen. Het deel van wat al is ingericht blijft behouden maar er komt geen verdere uitbreiding van de EHS. Ten aanzien van de OUV worden geen significante effecten van de inmiddels gestagneerde ontwikkeling van de EHS verwacht, ook omdat deze ontwikkeling was afgestemd op de oorspronkelijke inrichting en structuur van het landschap (vestings- en kolonietijd).

Door het verdwijnen van beplanting, waaronder de laanbepanting of het rooien van delen van het productiebos kan er in het gebied tijdelijk een ander beeldkwaliteitsniveau in een deel van het gebied ontstaan. Voor het gebied geldt op basis van de kapverordeningen een herplant plicht voor de laanbepanting en bosgebieden.

De herbeplanting van de oorspronkelijke structuren biedt kansen en maakt onderdeel uit van het plan van aanpak en de 24 projecten voor de Ommerschans en Omgeving van de Stichting Participatie Ommerschans. Dit project omvat onder meer het herstel van de Schans waarna na realisatie van de projecten de schans en omgeving opgenomen worden in het reguliere beheer en onderhoudsplan van Staatsbosbeheer. In aanzet is dit geregeld maar ingevolge de bezuinigingen zou er enige druk op dit beheer en onderhoud kunnen ontstaan.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Voor het gebied geldt op basis van de kapverordeningen een herplant plicht voor de laanbepanting en bosgebieden.
- De herbeplanting van de oorspronkelijke structuren is onderdeel van het plan van aanpak voor de Ommerschans en Omgeving van de Stichting Participatie Ommerschans i.s.m. SBB.

Integraal waterbeheer

Er zijn geen ingrepen te verwachten in de waterhuishouding in het gebied behoudens dat delen van de oorspronkelijke waterstructuur rond de Ommerschans in overleg met het waterschap worden hersteld. Dit is een positieve ontwikkeling waarbij delen van de oorspronkelijke waterinfrastructuur weer terug worden gebracht in hun oorspronkelijke staat en daarmee zichtbaar en beleefbaar worden.

De bestaande waterhuishoudkundige infrastructuur staat niet ter discussie en is via specifieke bestemmingen (1^e en 2^e niveau watergangen) beschermd via de Keur en Legger van het

waterschap. Dat laat onverlet dat de waarde van de waterstructuur van het kolonielandschap nog beter onder de aandacht gebracht kan worden bij het waterschap en kan worden opgenomen in het Waterbeheerplan van het waterschap.

Managementmaatregelen

Nieuwe maatregelen

- De gemeenten zullen er bij het waterschap op aandringen de cultuurhistorische waarde van de waterstructuur van het kolonielandschap op te nemen in het Waterbeheerplan.

Continueren bestaand beleid

- De bestaande waterhuishoudkundige infrastructuur is via specifieke bestemmingen (1^e en 2^e niveau watergangen) beschermd via de Keur en Legger van het waterschap.
- Het Waterschap beheert de watergangen conform hetgeen is bepaald in het beheerplan, de Keur en de Legger van het schap.

8.5.3.2 Klimaatverandering en milieueffecten

Klimaatverandering is op lokaal/regionaal niveau nauwelijks merkbaar aanwezig. Insgelijks zijn er geen milieueffecten met een mogelijke impact op de OUV te onderkennen. Op grotere schaal (zie koepelkatern) gelden overstromingsrisico's door klimaatverandering binnen Nederland en België als het belangrijkste risico van klimaatverandering. Binnen Nederland wordt dit ondervangen vanuit het hoogwater beschermingsprogramma van Rijkswaterstaat dat in samenwerking met de waterschappen wordt uitgevoerd.

Op lokaal niveau treedt als gevolg van de klimaatverandering zowel verdroging als vernatting op. In het gebied vormen beide geen directe bedreiging, want de waterhuishouding in het gebied kan goed worden gereguleerd via de aanwezige waterhuishouding en het beheer van het waterschap. De regulering van de waterhuishouding in het gebied wordt nu via de waterhuishoudkundige infrastructuur, die al in de tijd van de Maatschappij van Weldadigheid is aangelegd, gereguleerd. Aanvullend is er in het gebied nog wel enige behoefte aan extra buffercapaciteit in de vorm van aanvullende waterberging. Hierin wordt deels voorzien door het weer uitgraven van gedempte grachten en watergangen bij de Ommerschans en in de directe omgeving ervan. In de nieuwe woonwijk Sluis V is een wadi aangelegd ter regulering van de waterhuishouding (neerslag en vasthouden gebiedseigen water).

Een andere potentieel risico voor met name het groen en de beplanting in het gebied vormt de stijging van de gemiddelde temperatuur en verschuivingen in het karakter van de seizoenen. Op termijn kan dit leiden tot wijzigingen in het soortenbestand en de vegetatie. In het uitgevoerde onderzoek naar de waardstelling van de beplanting en vegetatie is dit niet als een risico benoemd.

De risico's van klimaatverandering voor de OUV zijn daarmee goed gereguleerd en als niet aanwezig in te schatten.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Het Waterschap treft maatregelen tegen verdere verdroging van delen van het koloniegebied

8.5.3.3 *Natuurrampen, calamiteiten en risk preparedness*

Het gebied is geen verhoogd risicogebied voor overstromingen of aardbevingen. Wel kunnen stormen, onweer en hagel schades veroorzaken aan de beplantingen en gebouwen. Dit geldt met name de laanbeplanting, solitaire beuken en fladderiepen (onderdeel oorspronkelijke beplanting).

Voor de vegetatie en de beplanting vormen ziektes een potentiële van bedreiging, zoals boomziektes die bepaalde boomsoorten bedreigen, zoals de iepenziekte.

Binnen Nederland is de aanpak van natuurrampen en calamiteiten ondergebracht bij de veiligheidsregio's. Het koloniegebied en de OUV vragen niet om een bijzondere aanpak. Dit geldt wel voor Veldzicht waarvoor gegeven het karakter als justitiële inrichting een apart aanvalsplan geldt bij calamiteiten.

De schades aan vegetatie en beplanting kunnen deels vanuit een herplantplicht worden ondervangen, met uitzondering van boomziektes die tot het uitsterven van specifieke soorten leiden. De schades aan gebouwen door storm, onweer en hagel kunnen veelal worden hersteld en zijn verzekerd door private partijen die eigenaar zijn van de gebouwen.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Binnen Nederland is de aanpak van natuurrampen en calamiteiten ondergebracht bij de veiligheidsregio's. Het koloniegebied vraagt op basis van de OUV niet om een bijzondere aanpak.
- De schades aan vegetatie en beplanting kunnen deels vanuit een herplantplicht worden ondervangen, met uitzondering van boomziektes die tot het uitsterven van specifieke soorten leiden.
- De schades aan gebouwen door storm, onweer en hagel kunnen veelal worden hersteld en zijn verzekerd door private partijen die eigenaar zijn van de gebouwen.

8.5.3.4 *Impact van recreatie en toerisme c.q. bezoekers Ommerschans*

Binnen Nederland is het Vechtdal (Hardenberg-Ommen-Dalfsen) een recreatief top gebied met grote campings en recreatieparken (waaronder Attractiepark Slagharen) en begeeft het Vechtdal zich in de top vijf van het aantal recreatieve overnachtingen. De gemeenten Ommen en Hardenberg zetten beide stevig in op de verdere ontwikkeling van recreatie en toerisme in het Vechtdal. Tot op heden is de recreatief-toeristische aantrekkingskracht van de Ommerschans en omgeving echter beperkt en kan deze het best als extensief worden bestempeld. Deel van de oorzaak zit in de afstand van Ommerschans ten opzichte van het recreatieve kerngebied van het Vechtdal. Verklaring is ook dat het verhaal en gebied van de Ommerschans onbekend is en tot op heden slechts een beperkte aantrekkingskracht op recreanten en toeristen uitoefent. Ook het aanbod van recreatieve voorzieningen is in de omgeving Ommerschans beperkt. De Ommerschans zelf wordt niet herkend als recreatieve voorziening. Verwachting is dat het verkrijgen van de status als werelderfgoed slechts in beperkte mate zal leiden tot een groei van recreatie en toerisme in het gebied. In het gebied zelf vinden enkele kleinschalige ontwikkelingen plaats zoals:

- De aanleg van routestructuren voor fietsen en wandelen en het koppelen van wandelpaden aan de aanwezige routestructuren. Deels maakt dit onderdeel uit van de uitwerking van de visie Ommerschans.

- De (nog te realiseren) aansluiting van Ommerschans op het koloniep pad dat de Nederlandse koloniën met elkaar verbindt.
- De realisatie van enkele kleinschalige voorzieningen als nevenactiviteit bij agrarische functies zoals een theehuis en bezoekerscentrum.
- De aanleg van een kleinschalige parkeervoorziening voor bezoekers van de Ommerschans en omgeving.
- Een betere bebording naar en aanleg van informatiepanelen in het gebied.

Het betreft kleinschalige recreatieve ontwikkelingen met een dusdanig beperkte schaal dat ze geen invloed hebben op OUV en ook geen impact hebben in de sfeer van verkeersaantrekkende werking. De routestructuren en parkeervoorziening worden bovendien landschappelijk goed in lijn met de erfgoedwaarden ingepast waarbij de routestructuren gebruik maken van en worden gebruikt om de historische paden en structuren te versterken. Het zijn ontwikkelingen die juist bijdragen aan de bekendheid en het vergroten van de beleefbaarheid van het werelderfgoed. Wat betreft de economie van het gebied geldt dat de Ommerschans weliswaar nieuwe economische kansen vanuit toerisme en recreatie biedt, maar dat ook deze in omvang beperkt zullen zijn.

Managementmaatregelen

Continueren bestaand beleid

- Bestaande voorzieningen bieden vooralsnog voldoende mogelijkheden tot het accommoderen van de beperkte groei van het aantal recreanten en toeristen zonder dat er een negatieve impact op de OUV is te verwachten.

8.5.4 Financieringsbronnen

Gemeentelijke financieringsbronnen

In de programmabegrotingen van Ommen en Hardenberg zijn bedragen opgenomen voor ter dekking van de proceskosten voor de nominatie van de Koloniën van Weldadigheid in 2018. Daarnaast is jaarlijks 300 uur binnen de Bestuursdienst Ommen-Hardenberg vrijgemaakt voor ambtelijke ondersteuning inzake de nominatie, de participatie via de klankbordgroep en de inbreng in het kernteam en programmateam en voorbereiding van de stuurgroep Koloniën van Weldadigheid.

In de programmabegroting van beide gemeenten zijn tot en met 2017 voor het uitvoeren van of faciliteren van onderzoek en veldwerkzaamheden gespreid over beide gemeenten budgetten vrijgemaakt. Deze budgetten zijn gebundeld en zijn en worden in de periode 2014 -2018 gecoördineerd ingezet. Het gaat in totaal om € 50.000 waarvan Hardenberg € 25.000 bijdraagt over de periode 2016/2017 en Ommen € 25.000 heeft bijgedragen over de periode t/m 2015. In de programmabegrotingen van beide gemeenten is voor de periode na 2018 nog niet voorzien in een structurele post ter dekking van de kosten voor de uitvoering van de maatregelen uit het managementplan. Er is in elk geval een budget nodig voor het dekken van de kosten van de programmaorganisatie op overstijgend niveau en voor de proceskosten voor het faciliteren van de klankbordgroep en activiteiten op het vlak van promotie, voorlichting, educatie en monitoring en onderzoek.

De capaciteit die tot 2018 is gereserveerd voor de nominatiefase zal na nominatie worden gecontinueerd op het niveau van 300 uur voor het uitvoeren van de taken van de koloniemanager.

Wat betreft de beheerskosten voor de gemeentelijk eigendommen is het beheer en onderhoud ingekaderd in de gemeentelijke onderhoudsplannen en beheerplannen voor de openbare ruimte (wegen, bermen en groen). De kosten voor het inschakelen van de welstand- en monumentencommissie, ter beoordeling van onder meer plannen en aanvragen omgevingsvergunning, zitten in de reguliere bedragen voor inschakeling van het Oversticht en worden gedekt vanuit de leges.

Provinciale financieringsbronnen

Op provinciaal niveau is al aangegeven dat de Ommerschans opgenomen moet worden in het cultuurbeleid zodat ook aanspraak kan worden gemaakt op incidentele subsidiemiddelen van de provincie. Dit is ook nodig voor particulieren die de Monumentenwacht in willen schakelen omdat opname van de Ommerschans in provinciale beleid invloed heeft op de prioriteitstelling van de Monumentenwacht.

Toegang tot Rijksmiddelen (VER)

Voor onderhoud rijksmonumenten kunnen particulieren subsidie aanvragen voor beheer en onderhoud (BRIM) en advies inwinnen bij de monumentenwacht Flevoland en Overijssel.

Vanuit de VER-middelen is in de nominatiefase een bijdrage verstrekt aan het project Eén geschiedenis, vijf verhalen.

Wanneer de Koloniën van Weldadigheid de status als UNESCO werelderfgoed hebben verkregen zal het Rijk deze overnemen in het Besluit op de ruimtelijk ordening (Bor). In aanzet komt een werelderfgoed binnen Nederland daarna in aanmerking voor VER middelen, maar een garantie daarop is er niet.

Financieringsbronnen overige partijen

De overige partijen in het gebied dragen in aanzet elk de eigen kosten voor beheer en onderhoud. Dit voor de Waterschappen wat betreft de waterhuishouding en voor Veldzicht en Staatsbosbeheer voor het beheer en onderhoud van de terreinen en attributes die zij in bezit hebben.

Managementmaatregelen

- De beide gemeenten en de provincie voorzien in de afgesproken bekostiging van de gezamenlijke organisatiekosten en de structurele kosten voor het management van het werelderfgoed op het overstijgende niveau van de zeven koloniën en voor de kolonie Ommerschans.

8.5.5 Promotie, voorlichting en educatie Ommerschans

Promotie

De Ommerschans op de kaart te zetten worden er diverse promotionele activiteiten (folders, website, routebeschrijvingen etc.) ingezet. Hiervoor moet de huisstijl doorontwikkeld worden. De huisstijl wordt doorgevoerd in welkomstborden, banken, informatieborden, hekwerken en paaltjes.

In het kader van citymarketing gaat Ommen het aanwezige cultureel erfgoed in combinatie met de bijzondere landschappelijke omgeving als unique sellingpoint vermarkten. De Ommerschans is daarin onderdeel van deze marketingaanpak. Kijken naar natuurschoon, gezelligheid en erfgoed zijn sleutelwoorden in de marketingstrategie.

Voorlichting en communicatie

Informatie over de Ommerschans maakt onderdeel uit van de website Koloniën van Weldadigheid en is te vinden op websites van de beide gemeenten, de Vereniging De Ommerschans.

In het gebied van de Ommerschans zijn door de Stichting Participatie Ommerschans en Staatsbosbeheer informatieborden geplaatst op begraafplaats, bij parkeerplaats en op en binnen het terrein van de schans (voor schansgedeelte). Binnen de schans staan twee trapzuilen die, wanneer er op wordt gestapt, het verhaal over de schans laten horen.

De Vereniging De Ommerschans participeert in het project "Eén geschiedenis, vijf verhalen", dat onder meer is gericht op het realiseren van bezoekerscentra in elk van de vier beheereenheden c.q. clusters van koloniën. De realisatie van bezoekerscentra wordt aldus gezamenlijk opgepakt. In de bezoekerscentra wordt gelijklopende informatie over alle koloniën verstrekt. In de Ommerschans wordt een bezoekerscentrum ingericht bij de familie Hiemstra in Hoeve 4. Dit bezoekerscentrum sluit aan op het gezamenlijke verhaal en gelijklopend informatiemateriaal (panelen en brochures) over de Koloniën van Weldadigheid. Vereniging Ommerschans wil in het bezoekerscentrum, specifiek gericht op de kolonie Ommerschans, een maquette van het gesticht en het omliggende gebied plaatsen. Doel is om al voor het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus het bezoekerscentrum te openen.

Educatie

De Vereniging De Ommerschans ontwikkelt met subsidie van de gemeenten een lesboekje over de Ommerschans en de kolonietijd. Dit lesboekje vormt de basis voor een educatief programma voor de basisscholen. De scholen worden als onderdeel van dit programma ook rondgeleid in het gebied van de Ommerschans en omgeving. Het lesboekje en programma omvat het verhaal van zowel de Schanstijd als de Kolonietijd en beoogt beide verhalen levend te houden in het gebied. Daarnaast wordt het bestaande boekje over de Ommerschans dat is geschreven door Ans Esselink herschreven waarbij ook de laatste ontwikkelingen erin worden opgenomen. De Vereniging kent ook een flyer die jaarlijks wordt geactualiseerd. Voor de rondleidingen zijn plattegronden van de Ommerschans gemaakt. Beide boekjes worden ook breder ingezet door de vereniging bij het uitdragen van de verhalen met rondleidingen, het houden van lezingen, met een stand aanwezig zijn bij verschillende activiteiten. De vereniging geeft rondleiding met gids op schans en vertelt het verhaal van de schans en de Kolonie Ommerschans. Tot slot organiseert de vereniging is samenwerking met de Stichting Participatie Ommerschans en Staatsbosbeheer bezoekers- en vrijwilligersdagen in het gebied. Veel werkzaamheden op het terrein van educatie en deels ook voorlichting zijn aldus belegd bij de Vereniging De Ommerschans en deze activiteiten worden mede gefaciliteerd vanuit beide gemeenten.

In het gebied is archeologisch en flora onderzoek uitgevoerd in opdracht van Staatsbosbeheer voor het kerngebied van kolonie Ommerschans. Vanuit het veld-archeologisch onderzoek is de ondergrond van het gebied in kaart gebracht. Er zijn tijdens het onderzoek diverse vondsten

gedaan en gearchiveerd. Deze vondsten komen deels voor tentoonstelling beschikbaar in de bezoekerscentra of digitaal ontsloten via websites en filmmateriaal. Hier liggen nog wel wensen om bijvoorbeeld op basis van grondradaronderzoek de exacte locaties van de fundamenten in kaart te brengen en deze fundamenten zichtbaar te maken (open leggen, markeren, ed.).

8.6 Monitoring

Het onderwerp monitoring is uitgewerkt in het hoofdkatern. In dit katern wordt daarom volstaan met de opmerking dat via de koloniemanager erin wordt voorzien dat de gegevens voor de monitoring Ommerschans na het verkrijgen van de UNESCO werelderfgoedstatus worden aangeleverd. De koloniemanager maakt daarover afspraken met de partijen in Ommerschans over de aanlevering van de benodigde informatie en zet waar nodig onderzoek uit.